

HUMAK®

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	3
<i>Selvitystyön tausta ja tarkoitus</i>	
<i>Selvitystyön laadintaprosessi ja aineistot</i>	
<i>Keskeiset avaintoimija</i>	
2. Nykytila.....	7
<i>Hyvinvoinnin aluerakenne</i>	
<i>Kansallispuistot</i>	
<i>Kulttuuriperintö ja -ympäristöt</i>	
<i>Palvelutoiminta</i>	
<i>Kestävyys ja vastuullisuus</i>	
3. Maantieteelliset kehittämiskeskittymät.....	18
4. Yleiset kehittämissuositukset.....	25
<i>Toimintaympäristö</i>	
<i>Osaaminen</i>	
<i>Matkailupalvelut</i>	
<i>Myynti ja markkinointi</i>	
<i>Reitit</i>	
<i>Maastorakenteet</i>	
5. Kansallispuistojen kehittäminen.....	33
6. EuroVelo-pyöräilyverkoston kehittäminen.....	50
7. Euroopan kulttuurireittien kehittäminen.....	54
8. Unescon maailmanperintökohteiden ja niihin liittyvien kulttuuriympäristöjen kehittäminen...	59

Liite 1. Maantieteelliset kehittämissuositukset sekä keskeiset vetovoimatekijät, kohteet ja reitit (taulukot).

Suunnittelu ja taitto: Mirva Leppälä

Kuvat mm. retkeilyks-kuvapankki :www.aitomaaseutu.fi/retkeilyks

Kannen kuva: Janne Laitinen

1 Johdanto

Mirva Leppälä

Suomi tunnetaan puhtaiden vesien ja metsien, kansallispuistojen sekä hiljaisen luontokokemuksen käyntimaana. Keski-Suomen lukuisat maakuntakaavan hiljaiset alueet, laajat vesistöt sekä ennätysmäärä kansallispuistoja edustavat tätä mitä parhaiten. Lisäksi alueella tehdään tärkeää kehittämistyötä hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen edistämiseen niin paikallisten virkistäytymisen kuin matkailun näkökulmasta. Maakunta on myös Suomen ainoa saunamaakunnaksi julistautunut alue.

Maakunnassa on aktiivista ja merkittävää kulttuuritoimintaa sekä lukuisia kansainvälisestikin merkittäviä kulttuuriympäristöjä ja kulttuurikohteita, mm. kaksi UNESCO:n kohdetta Petäjäveden vanha kirkko sekä Struven ketjun Oravivuori ja Alvar Aalto. Alueelta löytyy myös Fennoskandian suurin kalliomaalaus, Laukaan Saraakallio.

Luontoon ja paikalliseen kulttuurin pohjautuvien palveluiden kysynnän arvellaan kasvavan erityisesti koronaviruksen vaikutusten myötä. Niihin pohjaa myös tuore Keski-Suomen matkailustrategia.

Luonto- ja kulttuurimatkailua kehittämällä edistetään aina myös paikallisen väestön virkistäytymisen mahdollisuuksia - ja isoilta osin myös toisin päin. Asiakkaat eli sekä paikalliset virkistykäyttäjät että matkailijat ovat yhä kasvavissa määrin ympäristötietoisia. Toiminnan edellytetään olevan vahvasti kestävä ja vastuullista.

Kestävyyden ja vastuullisuuden tarpeisiin voidaan vastata ammattimaisella kehittämisellä, joka kuitenkin tukee parhaalla mahdollisella tavalla myös elinkeinoelämää ja elinvoimaisuutta. Kehittämisen avulla voidaan eri varmistaa luonnon monimuotoisuutta, edistää kulttuurien ja kohteiden säilymistä sekä lisätä yhteisöllisyyttä. Näissä kaikissa olennaisinta on aidon vuoropuhelun mahdollistaminen ja käyminen. Samoin on tärkeää, että tehdään laajaa yhteistyötä eri alueiden, maakuntien ja kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Kestävä ja vastuullinen kehittäminen tarkoittaa käytännön tasolla ennen kaikkea tarkoituksenmukaista suunnittelua, keskitettyä koordinaatiota ja laadukasta toteutusta. Tämä selvitystyö osaltaan tähtää juuri siihen eli maakunnan luontoon ja kulttuuriin pohjautuvan matkailun ja virkistyskäytön kestäväan ja vastuulliseen kehittämiseen. Selvitystyö palvelee kestäväan virkistyskäytön ja matkailun kehittämistä koko maakunnan tasolla sekä paikallista kehittämistä.

Selvitystyössä on otettu mahdollisimman kattavasti huomioon eri lähteitä, toimijoilta saatuja aineistoja ja näkökulmia, mutta täydennettävää varmasti jää. Toivommekin, että selvitystyö toimii monipuolisena pohjana jatkotyöskentelylle ja täydentyä matkan varrella.

1.1. Selvitystyön tausta ja tarkoitus

4

Mirva Leppälä

Tämä selvitystyö on laadittu Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) johdolla yhdessä Humanistinen ammattikorkeakoulun (HUMAK) kanssa. Työ on tilattu Keski-Suomen liiton osatoteuttamasta Interreg Europe-rahoitteisesta Thematic Trail Trigger-hankkeesta.

JAMK vastasi työn kokonaisuudesta ja prosessin johtamisesta ja keskittyi erityisesti luonto- ja kulttuurimatkailun ja virkistyskäytön, hyvinvoinnin, kansallispuistojen sekä elinkeinon teemoihin. JAMK on toiminut jo pitkään näiden teemojen aluekehittämisen parissa.

Valtakunnallisena kulttuurialan kouluttajana ja kehittäjänä HUMAK keskittyi selvitystyössä erityisesti kulttuuriperintöön ja kulttuurireitteihin liittyvien kehittämistarpeiden kartoittamiseen.

Selvitystyö osaltaan määrittää Keski-Suomen alueen reitistöjen sekä osin luontoon ja kulttuurin pohjautuvan virkistys- ja matkailukäytön kehittämistarpeita huomioiden alueen kansallispuistot sekä lähivirkistyskohteet ja niiden palvelupolut.

Kehittämistoimenpiteiden avulla maakunnan luontomatkailun liiketoimintapotentiaali saadaan esille ja maakunnassa pystytään ottamaan aidosti seuraava askel reitistöjen virkistys- ja matkailukäytössä sekä ylipäättään luonto- ja kulttuurimatkailussa.

Selvitystyö tukee juuri valmistunutta Keski-Suomen matkailun strategiaa ja toivottavasti antaa ajatuksia ja ideoita monille.

1.2. Selvitystyön laadintaprosessi ja aineistot

Mirva Leppälä

5

Selvitystyön on toteuttanut Jyväskylän ammattikorkeakoulu yhteistyössä Humanistisen ammattikorkeakoulun. Työ toteutettiin pääosin syyskuu – joulukuu 2020 (4 kk) välisenä aikana.

Selvitystyön laadintaprosessi jakaantui kolmeen päävaiheeseen:

1. **analyysivaihe**, syyskuu 2020 – lokakuu 2020
2. **määrittely**, marraskuu – joulukuu 2020
3. **yhteenveto**.

Aineistoanalyysivaihe sisälsi perehtymisen aiempien ja parhaillaan käynnissä olleiden hankkeiden ja selvitys- sekä strategiatyön aineistoihin. Kaiken kaikkiaan tutustuttiin satoihin eri hankkeiden ja selvitystöiden aineistoihin. Suurin osa tarkastelussa olleista hankeaineistoista olivat hankkeita, joita oli rahoitettu joko maaseuturahaston tai rakennerahastojen toimesta viimeisten vuosien aikana. Tarkempi listaus aineistosta on toimitettu tilaajalle erillisenä tiedostona.

Aiempaa aineistoa hyödyntäen muotoiltiin jatkotekemisen konkreettisia tarpeita, joita tarkennettiin osallistamalla oleellisia toimijoita kuten yrittäjiä, matkailu- ja luontotoimijoita.

Määrittelyvaihe alkoi työryhmän sisäisenä työnä, jota sitten jatkettiin osallistamalla mukaan keskeisiä avaintoimijoita haastattelujen ja yleisötilaisuuksien kautta (kts. Kappale Keskeiset avaintoimijat). Keskeisiä avaintoimijoita osallistettiin haastattelujen ja yleisötilaisuuksien kautta suoraan yhteensä n. 70 henkilöä.

Selvitystyön työryhmään kuuluivat seuraavat

- JAMK: Mirva Leppälä, Upe Nykänen, Janne Laitinen, Rositsa, Röntynen, Sari Minkkinen, Suvi Ahonen, Susanna Nuijanmaa.
- HUMAK: Tero Lämsä, Sanna Pekkinen.

Työryhmän toimintaan osallistui aktiivisesti myös tilaajan edustajana maakunta-arkkitehti Liisa Bergius Keski-Suomen liitosta.

Selvitystyön aineistot on luovutettu tilaajalle 18.1.2021:

- selvitystyön raportti liitteineen (tämä dokumentti).
- maantieteellisten kehittämiskeskittymien kartta-aineistot.
- yleiset kehittämisuositukset-osion laaja aineisto taulukoituna.
- osallistamisen aineistot: kutsutut & osallistuneet toimijoiden edustajat; kyselyjen tulokset.
- lähdeaineistojen tiedot: listaus hankkeista ja selvitystöistä sekä muista aineistoista, joita analysoitu/hyödynnetty.

1.3. Keskeiset avaintoimijat

Mirva Leppälä

Selvitystyö piti sisällään aiempien ja työn aikana käynnissä olleiden kehittämistoimien läpikäynnin. Aiempaa aineistoa hyödyntäen muotoiltiin jatkotekemisen konkreettisia tarpeita, joita tarkennettiin osallistamalla oleellisia toimijoita kuten yrittäjiä, matkailu- ja luontotoimijoita.

Työhön osallistettiin keskeisiä avaintoimijoita haastattelujen ja yleisötilaisuuksien kautta yhteensä n. 70 henkilöä. Tilaisuuksiin kutsuttiin yhteensä 300 eri toimijoiden edustajaa. Tarkemmat tiedot tilaisuuksista ja niihin osallistuneista on toimitettu tilaajalle erillisellä tiedostolla.

Keskeiset avaintoimijat:

- Yrittäjät
- Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot: mm. JAMK, Humak, JYU, Gradia, Poke
- Keski-Suomen maakuntaliitto
- ELY-keskus, ml. EU-rahoitusohjelmat
- Leader-toimintaryhmät
- Metsähallitus, luontopalvelut
- Matkailuorganisaatiot (Visit Jkl, ym.)
- Alueen kehittämissyhtiöt ja kuntien edustajat
- Keski-Suomen liikunta
- luontoteemaiset yhdistykset, ml. kansallispuistoystävät
- Jyväskylän Pyöräilyseura, melonta- ja muut aktiviteettiseurajat
- Pro Päijänne
- Kulttuuriala; museot, yhdistykset ym.
- Keski-Suomen kylät ry.
- Metsäkeskus
- Jyväskylän latu
- Green care -toimijat, Könkkölä
- ProAgria, Maa- ja kotitalousnaiset
- teemaan liittyvät hankkeet ja muu selvitystyö, mm. Meijän Polku.

2 Nykytila

2 Nykytila

Janne Laitinen, Mirva Leppälä

Keski-Suomen keskeinen sijainti ja monipuolinen luonto mahdollistavat hyvät edellytykset luontomatkailuun. Alueelta löytyy ennätysmäinen määrä kansallispuistoja, vesistöjä sekä monimuotoista maisemaa. Vahvuutena ovat kasvillisuus- ja kasvuvyöhykkeiden kirjo ja sen myötä monimuotoinen luonto, sekä geologiset muodostumat (rotkot).

On sanottu, että maakuntakeskus Jyväskylä on kaupunki luonnon kainalossa. Alueelta löytyy myös merkittäviä kulttuuriympäristöjä ja kulttuurikohteita sekä kaksi Unesco-kohdetta (Petäjäveden vanha kirkko, Struven ketjun Oravivuori). Keski-Suomessa onkin mainio mahdollisuus yhdistellä luontoa ja kulttuuria mielenkiintoisilla tavoilla. Maakuntamme hiljaiset alueet ovat toistaiseksi pysyneet varsin hiljaisina, ulkoilu- ja virkistystoiminta on suosituinta lähiliikuntapaikoilla, luontopoluilla ja kansallispuistoissa.

Tähän mennessä etenkin luontomatkailua on kehitetty maakunnassa ensisijaisesti erilaisten projektien kautta, joka ei varmista kokonaisvaltaista ja pitkän tähtäimen kehittämistä. Erityisesti pitkien, yli kuntarajojen reittien hyödyntäminen on aina haastavaa vaihtuvien maanomistajien, kuntien ja maakuntienkin johdosta.

Maakunnasta puuttuu selkeä roolitus erityisesti luontoon ja kulttuuriin pohjautuvan virkistyskäytön ja matkailun kehittämiseksi, jossa oleellista on osin julkisin varoin ylläpidettävien ja huollettavien maastorakenteiden turvallisuus ja laadukkuus. Maakunnassa toimii aktiivisesti tällä hetkellä yksi virkistysalueyhdistys; Päijänteen virkistysalueyhdistys. Yhdistys toimii myös Päijät-Hämeen maakunnassa ja sen tarkoituksena on ensisijaisesti kehittää erityisesti Päijännettä lähivesialueineen.

Luontoon ja kulttuuriin pohjautuvan toiminnan kehittämisessä avainasemassa ovat yrittäjät ja kehittäjät, mutta myös maanomistajat, lajiseurajat ja erilaiset yhdistykset kuten kyläyhdistykset. Näissä olevien osaajien vankka kokemus ja ammattitaito on äärimmäisen tärkeä voimavara.

Kuva: Petri Korhonen, retkeilyks

2.1. Hyvinvoinnin aluerakenne

Janne Laitinen

Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun.

Hyvinvointikäsitteellä viitataan sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöitä ovat mm. sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia taasen ovat mm. ympäristö ja elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Ihmisen hyvinvoinnin lähtökohtana on terveyttä ja hyvinvointia tukeva ympäristö, johon liittyy:

- ilmanlaatu ja äänimaisema
- turvallisuus ja kauneus
- ympäristön kiinnostavuus

Yhdyskuntasuunnittelussa luodaan edellytyksiä hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä. Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnan alueilla, jossa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet sekä osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tärkeitä alueita. Käytännössä maakuntakaavassa linjataan missä elinkeinotoimintaa harjoitetaan ja missä suojellaan luontoarvoja. Näin karkeasta ajattelusta on päästävä eteenpäin, jotta voidaan laajakatseisemmin edistää maakuntamme hyvinvoinnin aluerakennetta (kts. kuva alla, *Janne Laitinen*). Kuntien monipuoliset ulkoilu-, virkistys- ja kulttuurikohteet edistävät asukkaiden hyvinvointia ja työssä jakamista sekä houkuttelevat uusia asukkaita sekä matkailijoita.

Suomessa on pohjoismaiden tapaan laajat jokamiehenoikeudet, jotka mahdollistavat vapaan luonnossa liikkumisen. Luonnon virkistysarvot ja monipuoliset ulkoilumahdollisuudet ovat kansanterveyden perusta. Yli 70 % suomalaisista kertoo harrastavansa luonnossa liikkumista, joten luontoympäristö on kaikille yhteinen, turvallinen ja ilmainen kuntosali.

Myös matkailuelinkeino tukeutuu vahvasti suomalaiseen luontoon ja yhä kasvava biotalous tukeutuu luonnon ekosysteemien tuotantopalveluihin. Metsistämme yli 90 % on talousmetsiä, joten meidän on yhdessä sovitettava erilaisten käyttäjien tarpeet, jotta Keski-Suomen hyvinvoinnin aluerakenne mahdollistaa sekä ihmisille että ympäristölle kestävä kasvun. Mikäli monipuolista ja laadukasta lähiluontoa ei löydy läheltä, sitä etsitään usein etäämmältä autoillen.

Keski-Suomen hyvinvoinnin aluerakenteen elementtejä ovat:

Saavutettavuus	• liikenneyhteydet
Turvallisuus	• kylä- ja kuntakeskukset
Esteettömyys	• kulttuuriperintö ja kulttuurympäristöt • liikunta- ja ulkoilupaikat • loma-asutuksen keskittymät • vesistöt
Viherrakenne	• kansallispuistot ja luontopolut • maisemat ja maisema-alueet • hiljaiset alueet • liikenneyhteydet • luonnon monimuotoisuuskeskittymät, arvokohteet ja suojelualueet
Luontomatkailun portit	• infopisteet ja parkkipaikat • matkailun ja virkistyskohteet ja palvelut • kulttuuripalvelut ja -kohteet, erityisesti Unesco-kohteet • virkistys-, liikunta- ja matkailureitit

Hyvinvoinnin aluerakenne kunnioittaa luontoa, lisää ihmisten hyvinvointia ja edistää alueen yritystoimintaa. Keski-Suomen vahva osaamispääoma ja oppilaitokset (osaamistalous) tuottavat uutta tietoa ja innovaatioita, sekä hyvinvointiin että aluekehitykseen.

Jyväskylän kaupunki maakuntakeskuksena on mukana kansallisissa kokeiluissa ja pilotoinut mm. Suomen ympäristökeskuksen kehittämää StrateGIS-menetelmää, jolla tunnistetaan ja arvotetaan paikkatietojen avulla ympäristön hyvinvointitekijöitä kuntien tai kaupunkiseutujen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Luontoympäristöihin investoimalla saadaan yhteiskunnallista hyötyä, kun alueet ovat laajasti eri kohderyhmien ja sektoreiden käytössä. Keski-suomalaisen väestön monipuoliset ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet tukevat myös luontomatkailun yritystoimintaa sekä tarjoavat vaikuttavampia kokonaisratkaisuja sosiaali- ja terveyspalveluihin. Luonnon hyvinvointivaikutuksista on monipuolisesti tutkimustietoa ja juuri tutkimustietoon perustuen muotoillaan tulevaisuuden Keski-Suomen hyvinvoinnin aluerakenne.

Lähteet:

Hyvinvoinnin osatekijät. n.d. Terveiden- ja hyvinvoinnin

laitos. Viitattu 16.12.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>

Keski-Suomen metsäohjelma 2021-2025. 2020.

Metsäkeskus. Viitattu 19.1.2021 <https://www.metsakeskus.fi/sites/default/files/alueellinen-metsaohjelma-keski-suomi-2021-2025.pdf>

Maakuntakaavoitus. 2018.

Ympäristöhallinnon yhteinen tietopalvelu. Viitattu 16.12.2020. www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/maankayton_suunnittelujarjestelma/Maakuntakaavoitus

Paikkatietopohjainen menetelmä ympäristön hyvinvointitekijöiden tunnistamiseen (StrateGIS). 2020.

Suomen Ympäristökeskus. Viitattu 4.1.2020.

[www.syke.fi/fi-](http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS/Paikkatietopohjainen_menetelma_ymparisto(55875))

[FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS/Paikkatietopohjainen_menetelma_ymparisto\(55875\)](http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS/Paikkatietopohjainen_menetelma_ymparisto(55875))

Tyrväinen, L. 2020. Luonnosta virkistystä ja terveyttä vuonna 2050?

Uudenmaan liitto. Viitattu 21.12.2020.

www.uudenmaanliitto.fi/aluekehitys/tulevaisuuskirja/vetoa_ja_voimaa_ymparistosta/luonnosta_virkistysta_ja_terveytta_vuonna_2050.36893.blog

2.2. Kansallispuistot

Rositsa Röntynen, Mirva Leppälä

Keski-Suomi on yksi Suomen kansallispuistotiheimmistä maakunnista, sillä alueelle sijoittuu tällä hetkellä yhteensä viisi kansallispuistoa:

Etelä-Konnevesi, Leivonmäki, Salamajärvi, Pyhä- Häkki ja (Isojärvi)

Kuhmoisessa sijaitseva Isojärven kansallispuisto siirtyi vuoden 2021 alusta Pirkanmaalle, mutta on toki edelleen keskeinen puisto myös Keski-Suomen näkökulmasta. Suuri kansallispuistojen määrä maakunnassa ja sen lähialueilla tarkoittaa, että lähes jokaisesta maakunnan kunnasta on parin tunnin ajomatkan päässä viisi kansallispuistoa. Samoin naapurimaakunnista ja eteläisen Suomen suurista väestökeskittymistä on lyhyt matka alueelle.

Kansallispuistobrändi on vahva sekä valtakunnallisella että kansainväliselläkin tasolla ja puistot houkuttelevat kävijöitä yli maakunta- ja maarajojen. Kansallispuistoja pidetään usein kuitenkin vain päiväkäyntikohteina ja niihin kuuluu rajoitettu valikoima pääosin lyhytkestoisia aktiviteetteja ja palveluita.

Metsähallituksen luontopalvelut hoitaa kaikkia Suomen kansallispuistoja ja lähes koko maan muita luonnonsuojelualueita. Luontopalveluilla on myös vastuu lukuisista kulttuuriperintökohteista. Metsähallituksella on vahva yhteistyökumppanuusohjelma, joka osallistaa yrityksiä ja sitouttaa niitä kestävään toimintaan ja kehitykseen. Kansallispuistoja ympäröivillä alueilla matkailutoimijoiden järjestäytymättömyys ja matkailutoiminnan seurannan puute hankaloittavat edelleen kehittämistä.

Kuva:Upe Nykänen, retkeilyks

Keski-Suomessa on viime vuosina kehitetty kansallispuistoihin liittyvää toimintaa erityisesti Keski-Suomen retkeilyreitit maailmankartalle -hankkeessa (JAMK, Metsähallitus, www.aitomaaseutu.fi/retkeilyks). Hankkeessa tuotteistettiin lukuisia patikointi-, maastopyörä- ja melontareittejä tuottamalla monikanavaista markkinointimateriaalia sekä aktivoimalla käyntiin maakunnan kansallispuistojen retkeilyrakenteita parantava investointihanke.

Yhteistyötä tarvitaankin kansallispuistojen ympäröivien alueiden toimijoiden kanssa laajasti – niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannellakin sektorilla, koskien sekä infrastruktuuria että palveluiden kehittämistä. Muita hyviä avauksia tähän suuntaan ovat olleet mm. seuraavat:

- Metsähallituksen, Konneveden ja Rautalammin kuntien yhdenmukainen kehittäminen Etelä-Konneveden kansallispuistossa ja sen ympärillä, varsinkin veneily- ja melontakohteissa;
- Metsähallituksen asiakaspalvelun, kuntien matkailuneuvontapalveluiden ja paikallisten matkailuyritysten yhteiset alkukesän tapaamiset Etelä-Konnevedellä, jossa päivitetään kaikkien osapuolien tietoa matkailijoiden opastamisesta ja kansallispuistopalveluista;
- kansallispuistoystävähdistykset Leivonmäellä ja Isojärvellä, jotka mm. viestivät puistoista, järjestävät talkoita sekä yleisötapahtumia;
- yhteistyö Metsähallituksen ja Rautalammin kunnan välissä Etelä-Konneveden kansallispuiston talviylläpidosta sekä Joutsan kunnan ylläpitämät ladut Leivonmäen kansallispuistossa;
- Metsähallituksen asiakaspalvelun, kuntien matkailuneuvontapalveluiden ja paikallisten matkailuyritysten yhteiset alkukesän tapaamiset Etelä-Konnevedellä, jossa päivitetään kaikkien osapuolien tietoa matkailijoiden opastamisesta ja kansallispuistopalveluista;
- Vuonna 2020 testatut taksipalvelut Leivonmäen ja Etelä-Konneveden kansallispuistoihin sekä yrittäjän tarjoamat kyytipalvelut Isojärvellä, jotka ovat yhdistettävissä myös majatalomajoitukseen;
- Pirkanmaan Retkeilyluotsi- ja Keski-Suomen Alueopas- koulutukset;
- Kansallispuistojen esiin tuominen messuilla kuntien toimesta (esim. Kuhmoinen – Isojärvi; Rautalampi ja Konnevesi – Etelä-Konnevesi);
- Salamajärvellä on perustettu Peuran polun reitistön kehittämisen ympärille Metsäpeuranmaan neuvottelukunta, jossa mukana laajasti paikallisia toimijoita.

Nämä ponnistukset ovat edistäneet merkittävästi kansallispuistopalveluiden ympärivuotisuutta, vaihtoehtoisten luontokohteiden infrastruktuurin laatua, puistojen tunnettuutta sekä paikallisten osallisuutta ja yleisesti vastuullista toimintaa. Toimet ovat kuitenkin pääosin syntyneet hanketoiminnasta – niitä tulisi vakiinnuttaa, jalkauttaa ja monistaa.

2.3. Kulttuuriperintö ja -ympäristö

Sanna Pekkinen

Kulttuuriperintö sisältää sekä aineellisen että aineettoman perinnön. Kulttuuriperintö on ajassa muuttuvaa, ja se sijoittuu vankasti nykyhetkeen, ei vain menneisyyteen. Kulttuuriperintö tunnistetaan jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietonsa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi niiden omistuksesta riippumatta. Aineeton kulttuuriperintö on elävää perinnettä, joka on läsnä ihmisten arjessa ja juhlassa.

Keski-Suomen kuntien kylätoimikunnat ja kotiseutuyhdistykset vaalivat alueen aineetonta ja aineellista perintöä yllä pitämällä mm. alueen kotiseutumuseoita yhdessä Keski-Suomen museon kanssa. Kulttuuriympäristö muodostuu muinaismuistoista, kulttuurimaisema-alueista, perinnemaisemista, perinnebiotoopeista sekä rakennetusta ympäristöstä.

Keski-Suomessa on useita valtakunnallisia ja maakunnallisia kulttuuriympäristöjä maisema-alueineen. Osasta Keski-Suomen kuntia on tehty kattavat kulttuuriympäristöselvitykset. Maa- ja kotitalousnaiset ry on koonnut laajasti Keski-Suomen kulttuuriympäristöjä karttapohjalle osana Kulttuuriympäristö näkyväksi KYNÄ-hanketta.

Kulttuuriympäristöksi kutsutaan erilaisista ja eri-ikäisistä maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta perinnöstä muodostuvaa kokonaisuutta.

Kulttuuriympäristöihin kuuluvat kulttuuri- ja perinnemaisemat, rakennettu ympäristö, muinaismuistot. Perinnemaisemia ovat erilaiset niityt, kedot, kaskimetsät, hakamaat, nummet ja metsälaitumet. Kulttuurimaisemia ovat sekä maaseudun että kaupunkien ja kylien maisemat.

Rakennettua kulttuuriympäristöä ovat eri ikäiset rakennukset ja rakennetut alueet, niitä yhdistävät liikenneväylät ja energiaverkot. Rakennettu ympäristö on kehittynyt vaihteittain esihistorialliselta ajalta ja keskiajalta lähtien nykypäiviin saakka. Arkeologisella kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan maalla tai vedessä säilyneitä, ihmisen toiminnasta esihistoriallisella ja historiallisella ajalla syntyneitä jäännöksiä, rakenteita, kerrostumia ja löytöjä.

Keski-Suomessa on kaksi Unescon maailmanperintökohdetta: Petäjäveden vanha kirkko ja Struven ketjun Oravivuoren mittauspaiikka. Petäjäveden vanha kirkko on esimerkki pohjoiseurooppalaisesta puukirkkojen arkkitehtuuriperinteestä. Vuosina 1763–1765 rakennettu kirkko edustaa luterilaista kirkkoarkkitehtuuria ja hirsirakentamistaidon pitkää perinnettä muotonsa, rakenteensa ja rakennusmateriaalien perusteella.

Struven ketjun Oravivuoren mittauspaiikka sijaitsee Korpilahdella. Kohde kertoo 1800-luvulla suoritetusta ensimmäisestä tarkasta pituuspiirin segmentin mittausprosessista, jonka avulla selvitetiin maapallon kokoa ja muotoa tähtitieteilijä F.G.W. Struven johdolla.

2.4. Palvelutoiminta

Janne Laitinen, Mirva Leppälä, Suvi Ahonen

Luontokohteiden kävijämäärät ja sitä kautta myös luontolähtöisten palveluiden käyttäjämäärät kasvavat. Väestön ikääntyminen ja kasvava ympäristötietoisuus osaltaan lisäävät kiinnostusta luontokokemusten hakemiseen. Myös luonnon terveyshyödyt korostuvat.

Virkistyskäyttäjät eli paikalliset asukkaat sekä muilta kotimaan alueilta saapuvat matkailijat nauttivat luonnosta usein omatoimisesti. Kotimainen kävijä ei juurikaan osta opastusta tai ruokailua, vaan maksaa majoituksesta, ruoasta, koulutuksesta.

Kansainvälisille matkailijoille luontokokemus tulee monestakin syystä tuotteistaa ja paketoita. Kansainvälisten luontomatkailijoiden ja etenkin kansallispuistoon suuntaavat asiakkaat ovat harjaantuneita retkeilijöitä, eli niin sanottuja kansallispuistobongareita. Kansainvälisten matkailijoiden osuus alueen luontomatkailussa on vielä toistaiseksi vähäinen suhteessa kotimaisiin asiakkaisiin.

Erityisesti **luontomatkailun yritystoimintaa** leimaa yritysten osa-aikaisuus, joka omalta osaltaan luo haasteita. Tällä hetkellä Keski-Suomen kansallis- puistoissa ja niiden lähialueilla toimii n. 70 yritystä, joilla on yhteistyösopimus Metsähallituksen kanssa ja lisäpotentiaalia löytyy edelleen. Luontoon ja kulttuuriin pohjautuvan matkailun kehittäminen vaatii aktiivisia ja osaavia palveluntarjoajia ja yrittäjiä. JAMKissa toteutettiin keväällä 2020 haastattelu luontomatkailuyrittäjille ja -kehittäjille, johon vastasi yhdeksän yrittäjää. Haastattelun tulokset ovat yhteneväisiä muiden Suomen alueiden teemaan liittyvien selvitysten tuloksiin peilattaessa.

Tuotteistetut luonto- elämykset ja palvelut perustuvat usein kulttuuriperintöön ja suomalaisen elämäntavan perusteisiin, kuten saunaan ja ruokaan sekä hyvinvointiin ja virkistykseen liittyviin aktiviteetteihin kuten SUP-lautailuun, melontaan, maastopyöräilyyn, metsästyksen sekä metsään liittyviin hyvinvointielämyksiin. Yrittäjät mainitsivat myös toimintansa vahvuutena yhteistyökyvyn, mutta haasteena verkostojen puutteen.

Majoituksen osalta perinteinen mökkimajoitus kerrottiin olevan edelleen suosittua, mutta uusia majoitusmuotoja kuten puumajoitteita, lasi-igluja ja luksustelttoja on myös kehitetty maakunnassa aktiivisesti käyttöön.

Vetovoimaisimpia käyntikohteita ovat usein Alvar Aalto sekä Unesco kohteet. Näiden lisäksi mainittiin kiinnostavan kylät, torit, paikalliset maut, kesäteatterit, tanssilavat ja erilaiset museot ja näyttelyt, joissa matkailija pääsee lähemmäksi paikallista elämäntapaa. Kylämatkailun kysynnän koettiin olevan kasvussa.

Asiakasryhminä nähdään yleisesti mm. lajiharrastajat, perheet ja retkeilevät nuoret parit, kaveriryhmät, sekä uutena, kasvavana ryhmänä seniorit.

Keski-Suomen kuntien toimintakulut liikuntaan ja ulkoiluun olivat 33,95M€, sekä kulttuuriin 23,12M€ (v. 2018). Kuntien ulkoilualueet ja lähivirkistystyksen kohteet tarjoavat luonnossa liikkujille vaihtoehtoja ja taajama-alueiden palvelut luovat perustan myös luontomatkailijoiden palvelutarjonnalle. Reitistöjä ja kohteita kehitettäessä reittien ja kohteiden yhteiskäyttö ja monikäyttöreitit tuovat useille toimijoille win-win-hyötyjä ja parantaa myös investointimahdollisuuksia.

Keski-Suomessa on paljon hajanaisia kohteita ja polunpätkiä, olemassa olevat luontopolut ja rakenteet on hyödynnettävä yhteisessä reitistötyössä entistä suunnitelmallisemmin. Alla taulukko kohteiden lukumääristä.

1 968	ulkoilupaikkaa: maastoliikuntapaikat, liikuntapuistot, vesiliikuntapaikat, virkistyskohteet
1 989	kulttuuriympäristöpaikkaa: muinaisjäännökset, kulttuuriperintökohteet, luonnonmuodostumat
49	majoitusliikettä
400	vuokramökkiä
8 900	vuodepaikkaa
36 000	kesämökkiä

Lähteet

Kunta-Virveli. 2020. LIKES. Viitattu 18.12.2020. <https://www.likes.fi/tutkimus/kunta-virvelin-kehittaminen/>

Majoitustilastot ja matkailutilastot – Keski-Suomi. 2020. Viitattu 18.12.2020. <https://visitory.io/fi/>

Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Museovirasto. Viitattu 18.12.2020. <https://www.kyppi.fi/>

Laitinen, J. 2020. Luonnon ekosysteemipalvelut Keski-Suomessa. Viitattu 18.12.2020. <https://www.theseus.fi/handle/10024/347901>

2.5. Kestävyys ja vastuullisuus

Rositsa Röntynen

Kestävyys ja vastuullisuus matkailussa sekä sen kehittämisessä nähdään tärkeänä. Keski-Suomi on Visit Jyväskylän toiminnan kautta mukana Sustainable Travel Finland -kestävän matkailun ohjelmassa.

JAMK on kehittänyt konkreettisia työkaluja matkailuelinkeinon vastuullisen liiketoiminnan kehittämiseksi aina vuodesta 2010 alkaen (KESMA, KESMA II). JAMK koordinoi Vastuullisen matkailun verkostoa (ICRT_Finland), kehittää ja tarjoaa Vastuullisen matkailun portaat –koulutuskokonaisuutta yhteistyössä muiden valtakunnallisten korkeakouluedelläkävijöiden kanssa (www.vastuullisenmatkailunkoulutus.fi).

Kestävyyteen pyrkivä vastuullisuus matkailussa sekä sen kehittämisessä nähdään Keski-Suomessa tärkeänä. Keski-Suomi on Visit Jyväskylän toiminnan kautta mukana Sustainable Travel Finland -kestävän matkailun ohjelmassa. Lisäksi JAMK on kehittänyt konkreettisia työkaluja matkailuelinkeinon vastuullisen liiketoiminnan kehittämiseksi aina vuodesta 2010 alkaen (projektit KESMA, KESMA II).

JAMK koordinoi Vastuullisen matkailun verkostoa (ICRT Finland) osana kansainvälistä yhteistyötä, kehittää ja tarjoaa Vastuullisen matkailun portaat –koulutuskokonaisuutta yhteistyössä muiden valtakunnallisten edelläkävijäkorkeakoulujen kanssa. Metsähallitus edistää vastuullisuutta kansallispuistoissa mm. yhteistyökumppanuusohjelmallaan.

Vastuullisuuden periaatteita tunnetaan ruohonjuuritasolla kuitenkin varsin pinnallisesti ja sovelletaan harvoin toimintaan. Nykyisellään yksittäisten toimijoiden, kohteiden, reittien ja palveluiden vastuullisuus on vaihteleva ja yleensä keskittyy ympäristötoimiin.

3 Maantieteelliset kehittämiskeskittymät

Kuva: Terhi Jaakkola, retkeilyks

3 Maantieteelliset kehittämiskeskittymät

Upe Nykänen, Janne Laitinen, Tero Lämsä

Selvitystyön pohjalta hahmotettiin Keski-Suomessa yhdeksän maantieteellistä kehittämiskeskittymää (aluetta) ja kullekin 1-2 ns. porttikohdetta. Tämä esitys on suuntaa-antava. Tarkoitus on, että laadittu kartta toimii pohjana jatkotyöskentelylle ja tilaaja voi päivittää sitä matkan varrella (kts. seur. sivu.).

Alueita määritettäessä sekä kehittämissuositusten pohjana huomioitiin erityisesti kansallispuistot, kunkin alueen keskeiset luonto- ja kulttuurikohteet sekä -reitit, maisemat, saavutettavuus, palvelut ja matkailukeskukset sekä hiljaiset alueet. Alueilla on erilaisia liittymäpintoja toisiinsa ja yhdysreiteillä voidaan ohjata liikkumista eri alueiden välillä.

Alueet ja portit

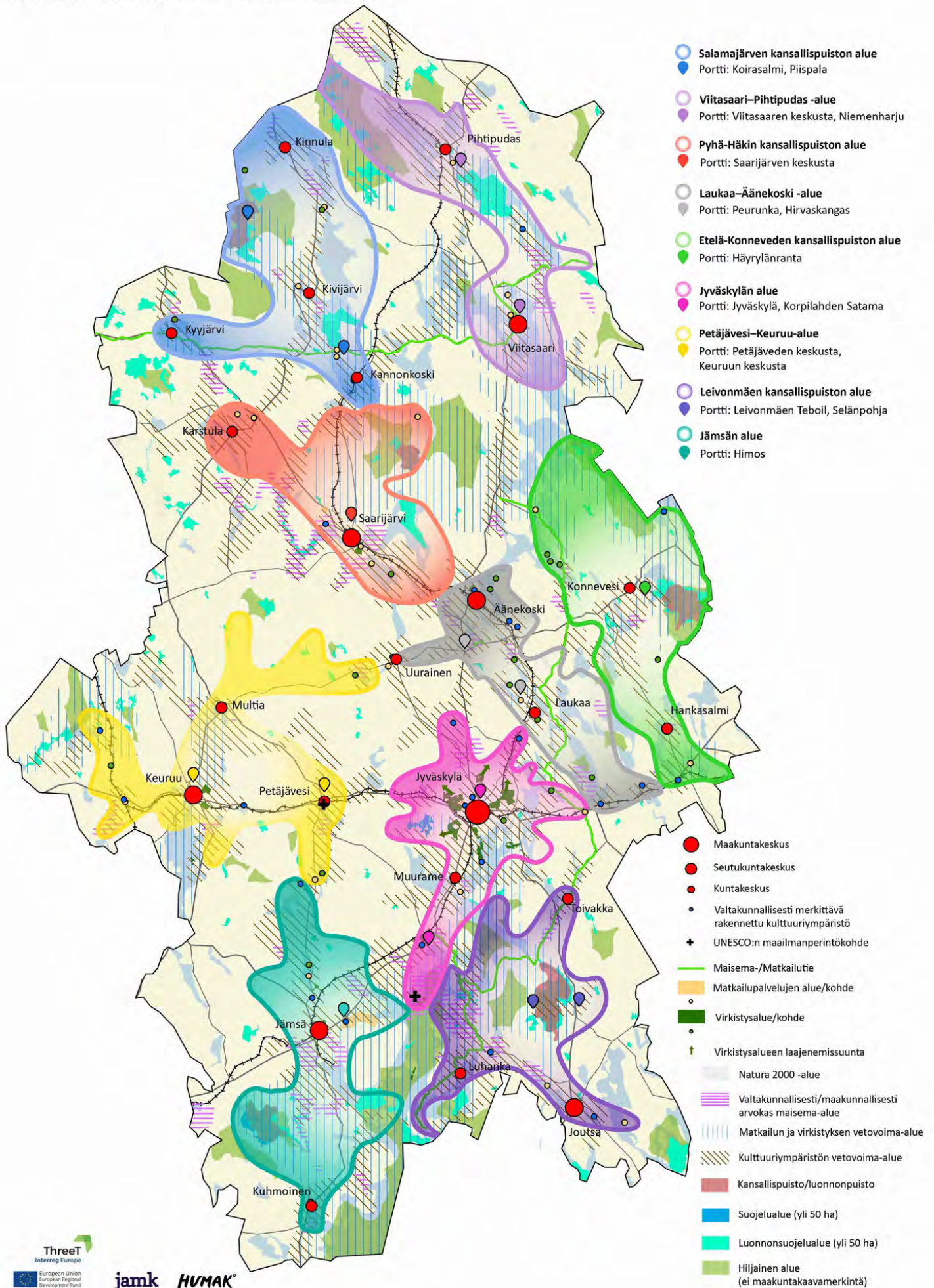
Maantieteelliset alueet sekä kunkin portit on merkitty karttaan (kts. seuraava sivu. Kartan eri tiedostomuodot on toimitettu tilaajalle myös erillisinä tiedostona.

Aluekohtaiset kehittämissuositukset sekä keskeiset vetovoimatekijät, kohteet ja reitit on kuvattu tarkemmin liitteen 1 taulukoissa.

Huom. Kehittämissuosituksia, vetovoimatekijöitä, kohteita ja reittejä ei ole esitetty tärkeysjärjestyksessä.

Maantieteelliset kehittämiskeskittymät ovat:

- Etelä-Konneveden kansallispuiston alue
- Jyväskylän alue
- Jämsän alue
- Laukaa-Äänekoski-alue
- Leivonmäen kansallispuiston alue
- Petäjävesi-Keuruu-alue
- Pyhä-Häkin kansallispuiston alue
- Salamajärven kansallispuiston alue
- Viitasaari-Pihtipudas-alue

Kuva. Maantieteelliset kehittämiskeskittymää (aluetta) ja kullekin 1-2 ns. porttikohdetta. Kartta-esitys on suuntaa-antava. Kartta toimii pohjana jatkotyöskentelylle ja sitä voidaan päivittää matkan varrella.

Kansallispuistot vetureina

Keski-Suomen viisi kansallispuistoa ovat maakunnan vetovoimaisia hunajapurkkeja, joiden suosio sekä alueen asukkaiden että muualta saapuvien kävijöiden keskuudessa on kasvanut vuosi vuodelta. Erilaiset reitit ja kohteet niin maastossa, vesillä kuin kulttuuriympäristöissä tarjoavat virkistystä ja elämyksiä niin asukkaille kuin matkailijoille luonnonsuojelun ehdoilla.

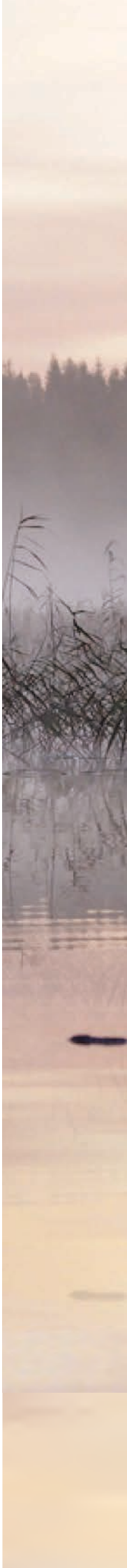
Kaikissa kansallispuistoissamme on monipuolisia patikointireittejä, Leivonmäen sekä Isojärven kansallispuistoissa lisäksi maastopyöräreitit ja Etelä-Konneveden kansallispuiston vesillä useita melontareittejä ja retkiuintireittejä. Kansallispuistojen ulkopuolisten luontoreittien ja -kohteiden lisäksi vetovoimaiset kulttuurikohteet houkuttelevat kävijöitä sekä yksittäisinä että osana teemoitettuja reittejä ja maisema- sekä matkailuteiden yhteydessä. Ajoittaisen ruuhkautumisen vähentämiseksi luontoliikkumista on syytäkin ohjata suosituimmista kohteista laajemmalle alueelle.

Lisää kansallispuistoista myös luvussa 5.

Hiljaisuuden houkutus

Keski-Suomessa on tunnistettu myös hiljaisuus voimavaraksi, jota on mahdollista hyödyntää elämyksellisenä vetovoimatekijänä, vastavoimana melusaasteen täyttämälle arjelle.

Luonnollisen pimeyden kokeminen turvallisesti voi vastaavasti olla elämys valosaasteen keskellä eläville. Maakuntakuntamme hiljaiset alueet ovat toistaiseksi pysyneet varsin hiljaisina, kun ulkoilu- ja virkistystoiminta on suosituinta lähiliikuntapaikoilla, luontopoluilla ja kansallispuistoissa. Esimerkiksi Pyhä-Häkin kansallispuiston itäpuolella sijaitsee laajoja hiljaisia alueita, mutta infrastruktuuri tukeutuu lähinnä metsäautoteihin.

Unesco-statuksen arvo

Unescon maailmanperintökohteista Petäjäveden vanha kirkko on ainutlaatuinen, helposti saavutettava solmukohta myös reittituotteistuksen näkökulmasta, sijaitseehan kirkko perinteikkään vesireitin varrella.

Struven ketjun mittauspisteistä vain Oravivuoren piste on suojeltu, mutta Keski-Suomessa on useita muitakin Struven ketjun mittauspisteitä, jotka ovat edelleen löydettävissä. Matkailun ja retkeilyn kannalta Struven ketjun vetovoimaisuuden taustalla on mittauspisteiden status maailmanperintökohteina, mutta myös kauniit näköalat kauaksi ympäristöön. Opastuksen lisäksi varustelutason tarkistaminen kussakin kohteessa olisi tärkeää.

Näkötornien rakentaminen olisi ensiarvoisen tärkeää kiinnostuksen lisäämisessä. Viime vuosina Keski-Suomeen on rakennettu useita näkötorneja (mm. Karstula, Keuruu, Multia, Leivonmäki, Hankasalmi), jotka palvelevat ihmisten halua katsella varttaan korkeammalta ympäristöönsä.

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon hyväksytty saunaperinne on myös merkittävä temaattinen tekijä, joka voidaan kytkeä yhä vahvemmasi osaksi saunamaakunnaksi julistautuneen Keski-Suomen reittejä ja niiden omaleimaisuutta.

Lisää Unescon kohteista ja Struven mittauspisteistä myös luvussa 8.

Pyöräilyn potentiaali

Pyöräilyn ja sen harrastajien kirjo on laajentunut merkittävästi ja merkittyjen pyöräilyreittien kysyntä kasvaa maailmalla edelleen, sen lisäksi että pyöräilyn kynnys on madaltunut kehittyneen välineistön kuten sähköavusteisten pyörien ansiosta.

Perinteisen retki- ja maastopyöräilyn lisäksi maastopyöräily, fat bike -pyöräily ja bikepacking kasvattavat suosiotaan. Pyöräilijöiden jättämä matkailutulo alueille on eri tutkimusten perusteella nykyään merkittävä, käyttäväthän nämä pidempien päivämatkojen kulkijat enemmän palveluita esimerkiksi korpivaeltajiin verrattuna.

Pääosin omatoimisesti liikkuvat pyöräilijät arvostavat sisämajoitusta, peseytymismahdollisuuksia ja hyviä ruokailupalveluita reittien varrella. Keski-Suomessa on paljon potentiaalia erilaisten pyöräilyreittien kehittämiseen, huomioiden houkuttelevien kohteiden kautta pyöräilyn niin maastossa kuin teitä pitkin, vaikkapa rauhallisia hiekkatiereittejä ja laajaa metsäautotieverkostoa hyödyntäen.

Lisää pyöräilyreiteistä myös luvussa 7.

Vesistöt ja vesireitit kunniaan

Järvet ja muut vesistöt nousevat aina esiin Keski-Suomen vahvuuksista puhuttaessa. Puhtaat vesistöt ovat jääneet reittikehityskohteina osittain maastoreittien varjoon, vaikka vesille liikkumiseen on noussut viime vuosina melonnan rinnalle uusia, trendikkäitä vesiaktiviteetteja, kuten sup-lautailu ja retkiuinti. Etenkin Etelä-Konneveden kansallispuiston seudulle on luotu useita melontareittejä ja Konnevesi-Laukaa -reittiä kehitetty. Perinteikkäiden (esim. Saarijärven reitit, Kolima-Keitele, Wanha Witonon) vesireittien ja niiden edelleen kehittämisen rinnalla potentiaalia on Keitele-Päijänne -kanavan reitistöllä veneilyn lisäksi myös melonnan näkökulmasta.

Puhtaat pintavedet luovat puitteet vesiaktiviteeteille sekä erilaisille kalastusharrastuksille. Keski-Suomessa on kymmeniä koskikalastuskohteita ja vesireittien pääjärvet soveltuvat veneilyyn sekä vapaa-ajan kalastukseen. Maakuntamme yli 3000 lähdettä on vielä varsin vähän hyödynnetty virkistys- ja matkailutoiminnassa.

Maastoreittejä joka makuun

Suurin osa maastoreiteillä patikoijista tekee lyhyitä päiväretkiä ja heidän ohellaan muutkin luonnossa liikkujat arvostavat hyvin merkittyjä reittejä, joilla on tulipaikka sekä käymälä. Reittien monikäyttö eri tavoin liikkujille on noussut yhä tärkeämpään asemaan, joten maankäyttösopimuksissa on tärkeää huomioida esimerkiksi maastopyöräily.

Ympärivuotisuus näkyy myös talvikävelyn ja -pyöräilyn suosion kasvussa eli hiihtoreittien lisäksi keskeisissä kohteissa tulisi jo harkita talvireittien kunnossapitoa tai nykyistä parempaa käyttömahdollisuutta myös ilman suksia liikkujille. Lyhyitä maastoreittejä on mm. luontopolkujen muodossa tarjolla runsaasti kautta Keski-Suomen.

Maakunnan maastoreiteistä pisin on tällä hetkellä Salamajärven kansallispuiston alueella pääosin kulkeva Hirvaan kierros (58 km). Useamman päivän taivaltamiseen soveltuvia, alueella viipymää pidentäviä patikointireittejä kera niihin nivoutuvien palveluiden on Keski-Suomessa niukalti nyt, kun entistä maakuntauraa ei pohjoisen Keski-Suomen kuntia (Saarijärvi, Kannonkoski) ja Laukaan alueella kulkevaa Metso-reitin osuutta lukuun ottamatta ole enää vuosikymmeniin ylläpidetty.

Maakuntauran potentiaali Jämsä (Himos)-Jyväskylä (Laajavuori)-Laukaa (Peurunka)-välillä, eri matkailupalvelut ja edelleen olemassa olevat reitit sekä taukopaikat huomioiden kannattaisi selvittää, sillä porttikohteiden saavutettavuus on hyvä ja reitistö sekä sen osat voivat palvella myös lähialueen virkistäytyjiä. "Lakanoista lakanoihin" -reitin tuotteistusta kannattaisi pilotoida alueiden sisällä sekä välillä matkailuyrityksestä toiseen, sillä tällaisia reittejä on Suomessa erittäin vähän ja Pohjois-Karjalassa tehty vastaava, paikallisen ruuan huomioiva tuotteistus on osoittautunut onnistuneeksi.

4 Yleiset kehittämissuositukset

4 Yleiset kehittämissuositukset

Tähän osioon on selvitystyön tuloksena poimittu mukaan keskeisimmät, koko maakuntaa koskevat kehittämissuositukset. Yleisistä kehittämissuosituksista kukin alue ja toimija voi poimia itselleen konkreettisia ideoita, joita jatkojalostaa oman alueensa tai toiminnan näkökulmasta.

Tilaaajalle on luovutettu erillisinä tiedostoina kaikki esiinnousseet yleiset kehittämissuositukset, joista siis tähän osuuteen poimittu keskeisimmät.

Selvitystyön muiden osioiden kehittämissuositukset löytyvät kunkin teeman kappaleesta: maantieteelliset kehittämiskeskittymät; kansallispuistot; EuroVelo-pyöräilyreittiverkosto; Euroopan kulttuurireitit ja Unesco-kohteet. Pyrimme välttämään eri osioiden päällekkäisyyttä, mutta aivan kaikissa kohdin se ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Yleisten kehittämissuosituksien pääteemat ovat seuraavat:

1. **Toimintaympäristö**
2. **Osaaminen**
3. **Matkailupalvelut**
4. **Myynti ja markkinointi**
5. **Reitit**
6. **Maastorakenteet, ml. ylläpito ja huolto**

4.1. Toimintaympäristö

Mirva Leppälä, Janne Laitinen

Toimintaympäristön kehittämisen tarkoitus on ennen kaikkea mahdollistaa ja varmistaa elinkeinotoiminta, verkostotyötä ja saavutettavuutta. Tässä tavoitteessa oleellista on myös huomioida alueiden, toimintojen ja toimijoiden erilaiset tarpeet (matkailu, suojelu, energiantuotanto, metsätalous, ym.)

Maakunnassa tarvitaan selkeämpää koordinaatiota ja toimijayhteistyötä ja osaamisen jakamista yli kunta- ja maakuntarajojen yleiseen kehittämiseen, mutta myös reittirakenteiden ylläpidon ja huollon näkökulmasta. Pitkien, yli kuntarajojen ylittävien reittien kehittämisen ja ylläpidon ja huollon koordinaatiosta ("sopiva vastuutaho") kysyttiin avaintoimijoilta. Maakuntaliiton rooli nähtiin siinä yhtenä tärkeimmistä. Oleellista on myös huomioida, että yrityksillä on usein ajankohtaisin tieto luontokohteiden kunnosta ja reittien toimivuudesta, sillä he saavat suoran palautteen asiakkailta.

Reittien ja kohteiden kehittäminen eri teemojen ja aktiviteettien ympärille vastuullisesti on avainasemassa kullakin alueella sekä aiempaa enemmän yhteistyössä eri alueiden, maakuntien kanssa kuin myös kansainvälisen kehittämis yhteistyön lisääminen on ratkaisevaa, jotta suotuista kävijäkehitys voi jatkua. Kohteiden ja reittien saavutettavuuden parantaminen on tärkeä kehityskohde, mutta olennaista on myös, että kunnat syöttävät reittien tiedot LIPAS-palveluun ja merkitsevät reitit näkyviksi myös retkikartta.fi-palvelussa. Tämä lisää merkittävästi reittien ja kohteiden saavutettavuutta ja tunnettuutta myös jatkossa, kun järjestelmien rajapintojen kautta voidaan tehdä nykyistäkin enemmän linkittämistä.

Luontoreittejä kehitettäessä reitin varren maisemat ovat olennaisessa roolissa, joten arvokkaiden maisemien säilyminen tulee turvata yhteisymmärryksessä maanomistajien kanssa. Kun reittien houkuttelevuus säilyy sekä virkistys- että matkailukäytön näkökulmasta, tukee se myös matkailutulon kehittymistä alueella.

Keskeisimmät kehittämissuositukset

- **Vastuutahon / -tahojen määrittely**
- **Parhaat käytänteet** kokoon ja jakoon
- **Digitaalipohjainen kehittäminen**, ml. karttapohjainen kehittäminen
- **Kuntakohtaiset** kohde- ja reittitiedot ajan tasalle
- **Laajempi kehittämis yhteistyö** (alueet/maakunnat/kv)
- **Monikäyttötarpeiden** ja eri toimialojen yhteensovittaminen
- **Satama-alueiden kehittäminen** ja toimijayhteistyö
- **Majoitusinfraa** lisää, ml. asuntoauto- ja telttailualueet
- **Kestävä saavutettavuus**

4.2. Osaaminen

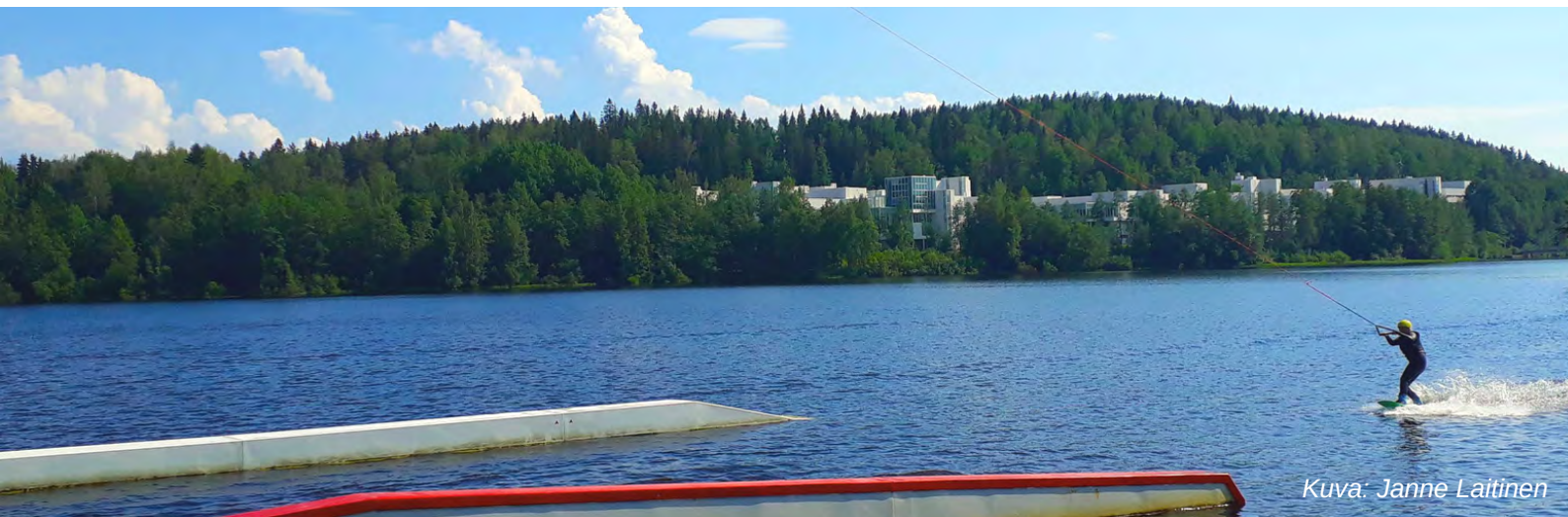
Sari Minkkinen, Sanna Pekkinen

Kehittämisen on pohjattava kestävään, laadukkaaseen ja pitkäjänteiseen osaamiseen sekä uusimpaan tietoon. Parhainkaan tuote ei toimi ellei se perustuu aitoon ja kestävään osaamiseen. Keski-Suomen matkailustragiakin pohjaa vastuullisuuteen, jolloin on varmistettava, että toimijoilla on parhain mahdollinen osaaminen ja tietotaito saatavilla myös vastuullisuuteen liittyen. Laadukas yhteistyö ja verkostotoiminta sekä kasvokkain että digitaalisesti tapahtuva palvelu luovat pohjaa myös jatkokehittämisen mahdollisuuksille.

Erilaiset hankinnat, sopimukset ja aluetuntemuksen lisääminen edellyttää osaamisen lisäämistä monilla eri toimialoilla ja sektoreilla. Keski-Suomessa on synnytetty kehittämishanke- ja kuntayhteistyössä reittien ylläpitoon ja huoltoon investointihankkeita, joista syntynyttä osaamista ja toimintamalleja on tärkeä täydentää, koota yhteen ja jalkauttaa.

Keskeisimmät kehittämissuositukset

- **Kohderyhmien ja asiakasymmärryksen** lisääminen tuotekehityksessä
- **Reittien ylläpitoon ja huoltoon** liittyvän osaamisen kehittäminen
- **Tulevaisuus- ja muutososaaminen**
- **Yhteiskehittämisen osaaminen**, ml. verkosto-osaaminen sekä tuotteiden yhteiskehittäminen
- **Digiosaamisen kehittäminen**, ml. jakelukanavat
- **Myynti- ja markkinointiosaaminen**
- **Ympäristö- ja laatuosaaminen**
- **Kansainvälistymisosaaminen**
- **Vastuullisuusosaaminen**
- **Säädökset ja lainsäädäntö, hankinta ja kilpailutukset, sopimukset**

Kuva: Janne Laitinen

4.3. Matkailupalvelut

Sari Minkkinen, Suvi Ahonen

Onnistunut tuote-, ja palvelukehittäminen perustuu asiakasymmärrykseen. Ymmärrystä kotimaisten ja kansainvälisten matkailijoiden käyttäytymisestä, tarpeista ja toiveista ja niiden muutoksista tulee myös selvittää säännöllisesti. Kehitystyössä tulee lisäsi huomioida Keski-Suomen matkailustrategian linjaukset sekä hyödyntää luovasti maakunnan erityispiirteitä (hiljaisuus, kansallispuistot, kulttuuri, jne).

Palvelumuotoilun työkaluja hyödyntämällä varmistetaan paikallisten matkailutuotteiden vetovoima. Vastuullisuuden läpileikatussa kaikkea tuote- ja palvelukehitystyötä, varmistetaan myös positiivisen ja yhtenäisen mielikuvan syntyminen maakunnan matkailupalvelutarjonnasta. Lisäksi tärkeää kehittää ansaintamahdollisuuksia esim. parkki- ja polttopuukustannusten kattamiseksi, mutta myös muiden ylläpitoon ja huoltoon liittyvien töiden tuotteistamiseksi esimerkiksi osaksi yritysten palveluita (vrt. lammaspaimenviikot).

Yhteistyön lisääminen eri alojen toimijoiden välillä on tärkeää. Tämä mahdollistaa tuotteiden paremman saatavuuden ja laadun, sekä kilpailukykyisten verkostotuotteiden tuottamisen. Matkailutoimijoiden yhteistyö- ja verkostoitumismahdollisuuksia tulee lisätä ja kuntien tulee huomioida alan toimijoiden tarpeet jo maankäytön suunnitteluvaiheessa. Yhteistyömahdollisuuksien lisääminen edesauttaa luottamuksen syntymistä eri toimijoiden välille.

Keskeisimmät kehittämissuosituks

- **Vastuullisuus läpileikkaavaksi** teemaksi tuotteisiin ja toimintaan
- **Reittien ansaintamahdollisuuksien innovointi & kokeilut**
- **Virtuaalituotteiden ja virtuaalimatkailun kehittäminen**
- **Eri asiantuntijoiden hyödyntäminen** tuote- ja palvelukehityksessä
- **Reittien ansaintamahdollisuuksien innovointi & kokeilut**
- **Ympärivuotisuuden varmistaminen**
- **Välinevuokraus- ja kuljetuspalveluiden lisääminen**
- **Näköalapaikkojen ja nähtävyyksien** vahvempi tuotteistaminen
- **Sähköavusteisuuden huomioiminen** tuotteissa ja palveluissa

4.4. Myynti ja markkinointi

Sanna Pekkinen, Susanna Nuijanmaa

Luonto- ja kulttuurikohteiden löytäminen alueen matkailutarjonnasta on tällä hetkellä sattumanvaraista. Luontomatkailussa kävijä tarvitsee jo turvallisuutensa vuoksi ajankohtaista tietoa kohteista, niiden palveluista sekä esimerkiksi kuljetuspalveluista. Valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävät kohteet, kuten kansallispuistot ja maailmanperintökohteet sekä niihin liittyvä oheistieto löytyvät suhteellisen vaivattomasti, mutta monet muut kohteet ovat heikosti tunnettuja ja niiden digitaalinen saavutettavuus on vaihtelevaa. Asiakkaan digitaalisen ostoprosessin kehittäminen tulee olla luonnollinen osa kokonaisuutta. Myynnin ja markkinoinnin kannalta keskeisintä on reiteistä ja kohteista saatavan ajantasaisen ennakkotiedon löydettävyyys digikanavilta.

Monet paikkakuntalaisten suosimat lähikohteet eivät ole ulkopaikkakuntalaisten tai uusien asukkaiden tiedossa. Kohteiden ja kohdealueiden markkinointi kaipaa kohennusta huomioiden eri kohderyhmät.

Kohteiden saavutettavuustietoja ei löydy keskitetysti eikä kaikista ole kartta- tai esitemateriaalia. Matkailupalvelujen ostaminen ja varaaminen verkossa on tällä hetkellä vaikeaa, koska valmiita verkkopalveluja ei hyödynnetä tai niitä ei ole.

Keskeisimmät kehittämissuosituks

- **Markkinaymmärryksen lisääminen**
- **Brändäystyön edistäminen**
- **Digitaalisen markkinoinnin kehittäminen**
- **Markkinoinnin monipuolistaminen**
- **Karttojen ja esitteiden saatavuuden lisääminen**
- **Myynnin kehittäminen**
- **Digitaalisten myyntikanavien ajantasaistaminen**

Kuva: Upe Nykänen, retkeilyks

4.5. Reitit

Mirva Leppälä, Sari Minkkinen

Ympyräreitit ovat käyttäjän kannalta toimivin ratkaisu, mutta yhdensuuntaisista reiteistä on mahdollista rakentaa liityntäreittien, kuljetuspalveluiden sekä eri aktiviteetteja ja teemoja yhdistelemällä matkailijaakin palvelevia reittikokonaisuuksia.

Maakuntaan voidaan suhteellisen helposti tuottaa lisää pyöräilyreittejä sekä parantaa ja nostaa selkeämmin esiin jo olemassa olevia eri aktiviteettien reittejä. Esteettömyyden rooli kasvaa entisestään ja esteettömyyden huomiointi sekä siitä viestiminen selkeästi madaltavat liikkumisen kynnyksiä.

Maakunnassa toteutettiin jo 1970-1980 -luvulla alueelle laaja retkeilyreitistö kesä- ja talviaikaiseen käyttöön (Maakuntaura). Sittemmin tuon laajan lähes koko maakunnan kattavan ylläpito on monilla alueilla lopetettu. Tämän kautta saadun osaamisen ja osin edelleen olemassa olevan reitistön hyödyntämisen mahdollisuuksia olisi hyvä selvittää ainakin joidenkin suosittujen reittiosuuksien osalta.

Keskeisimmät kehittämissuosituks

- **Pyöräilyreittien lisääminen ja tuotteistaminen**, ml. bike packing, MTB, retkipyöräily, talvipyöräily
- **Yhdistelmäreittien, pakettien ja kiertomatkojen lisääminen**
- **Kulttuuriperinnön ja historian tuotteistaminen reitteihin**
- **Olemassa olevien melontareittien tuotteistaminen ja kehittäminen**
- **Esteettömien reittien ja kohteiden lisääminen**
- **Monikäyttöreittejä lisää**
- **Pidempien reittien kehittäminen**

Kuva: Touho Häkkinen, retkeilyks

4.6. Maastorakenteet ml. ylläpito ja huolto

Mirva Leppälä

Rakenteiden kehittämisessä oleellista muistaa turvallisuus ja laadukkaat sekä kestävyys eri näkökulmat huomioivat rakenteet (ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen).

Rakentamista ei tule lisätä itseisarvona, sillä kaikki kerran rakennettu edellyttää myös ylläpitoa ja huoltoa. Oleellista onkin pitää yllä ja rakentaa vain tarvittavia - laadukkaasti. Tämä edellyttää suunnittelua ja panostusta investointivaiheessa, mutta maksaa varmasti takaisin. Usein tarvitaan vähintäänkin kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Maastorakenteet voivat olla myös yksi tärkeä keino erottautua, jolloin niiden ulkoasun suunnittelussa hyvä pyrkiä huomioimaan myös paikalliset tarinat ja kulttuuri.

Keski-Suomessa on synnynetty kehittämishanke- ja kuntayhteistyössä maastorakenteiden ja opastuksen kehittämisen investointihankkeita, joista syntyneitä osaamista ja toimintamalleja on tärkeä koota yhteen ja jalkauttaa myös toisaalle.

Keskeisimmät kehittämissuosituks

- **Näköalapaikkojen parempi hyödyntäminen**
- **Ratkaisut luonto- ja kulttuurireittien ja keskeisten kohteiden ylläpitoon ja huoltoon**
- **Reitti-infran laatu & visuaalisuus**
- **Rantautumispaikkojen parantaminen ja maihinnousun mahdollistaminen maakohteisiin**
- **Kohteiden kävijäseurannan kehittäminen**

5 Kansallispuistojen kehittäminen

5 Kansallispuistojen kehittäminen

Rositsa Röntynen

Vuonna 2020 koronapandemia muutti maailman myös kansallispuistojen osalta. Ihmiset löysivät luonnon, kun sisätilaharrastusmahdollisuudet vähenivät yhtäkkiä. Luontoa haluttiin kokea myös lisääntyneen digitaalisen työskentelyn vastapainona. Luonnon hyvinvointivaikutukset huomattiin ja sen myötä käynnit luontokohteissa ja varsinkin kansallispuistoissa kasvoivat moninkertaisesti. Keski-Suomen kansallispuistoille tämä tarkoitti tammi-heinäkuussa 24-62 % kansallispuistokohtaista kävijämääräkasvua edellisen vuoden samaan aikaan verrattuna.

Kansallispuistoihin tutustui myös uusia, kokemattomia retkeilijöitä, jonka vuoksi Metsähallitus joutui viestimään tehostetusti retkietiketistä. Positiivisten vaikutusten kuten henkisen jaksamisen ja paikallistalouden vahvistamisen lisäksi ilmeni joitakin ongelmatilanteita:

- kansallispuistojen parkkipaikkojen, telttailupaikkojen ja taukopaikkojen riittämättömyys ja puistojen ruuhkautuminen (varsinkin heinäkuussa ja viikonloppuina);
- roskaaminen ja muiden kuin siihen tarkoitettujen paikkojen käyttäminen vessa- ja tulentekopaikoina;
- kävijöiden suuntautuminen vaihtoehtoisii luontokohteisiin – Jyväskylän kaupungilla sekä Leivonmäen, Etelä-Konneveden ja Pyhä-Häkin kansallispuistojen lähellä on hyviä ylläpidettyjä reittejä, mutta kaikki vaihtoehtoiset reitit ja kohteet eivät ole samantasoisia;
- kävijät myös pyrkivät erilaisten blogien ohjattuna luontokohteisiin, joihin pääsee yksityisen maan kautta tai joita ei ole tarkoitettu tai kunnostettu yleiseen käyttöön;
- maaston kuluminen suosituimmissa reiteissä ja paikoissa.

Kuva: Upe Nykänen, retkeilyks, Pyhä-Häkki

Vaikka ongelmiin on tartuttu heti ja ratkaisuja on tullut nopealla aikataululla, paljon kehitystyötä on vielä edessä. Infrastruktuurin vahvistaminen ja kunnostaminen vaatii paljon resursseja. Metsähallitus suunnittelee parhaillaan telttatasanteita ja tulleettomia taukopaikkoja. Uusia taukopaikkoja ei voi monen kohtaan perustaa, koska reitin varrella ei ole huollon kannalta saavutettavia paikkoja. Uusia toimintamalleja, jotka korostavat yksilön vastuutta toiminnassa, pitää kehittää ja jalkauttaa sekä yrittäjien että kävijöiden keskuudessa.

Keski-Suomen kansallispuistot ovat luonteeltaan ja ominaisuuksiltaan erilaisia, mutta erottuvuuspotentiaalia ei käytetä täysin. Varsinkaan vesistöjä ja niihin liittyvää identiteettiä ei hyödynnetä riittävästi markkinoinnissa eikä tuotekehityksessä. Pääosin vesistöt eivät kuulu varsinaisiin kansallispuistoihin omistuksen kannalta, mutta ovat tärkeitä sekä maisemallisesti että puiston identiteetin kannalta. Toinen alihyödynnetty ominaisuus on hiljaisuus. Neljä viidestä Keski-Suomen kansallispuistosta kuuluu hiljaisuusalueisiin (yli 50 ha, max 35dB). Hiljaisuutta kuitenkin käytetään harvoin tuotekehityksessä ja markkinoinnissa.

Kansallispuistoarvoihin kuuluu myös vastuullisuus, mutta se usein nähdään vain ekologisesta tai kulttuurisesta näkökulmasta. Kansallispuistot nähdään luonnon ja sen monimuotoisuuden sekä paikallisperinteiden suojelijoina. Taloudellinen kannattavuus palveluissa, sosiaalisen vastuullisuuden kehittäminen sekä yritys- että tuotetasolla ovat myös tärkeitä, mutta harvoin kansallispuistokeskusteluissa olevia aiheita. Metsähallitus seuraa puistojen kestävyyttä kokonaisvaltaisesti mm. LAC-menetelmällä, mutta vastuullisuus tulisi näkyä yhtä vahvasti myös yritystoiminnassa ja kansallispuistopalveluissa.

Viime vuosina Keski-Suomen kansallispuistojen suosio on jatkuvasti kasvanut kävijämääriltään. Samaan aikaan kansallispuistojen vuosittainen vierailuaika on pidentynyt, joka koronakriisin lisäksi johtuu lumettomuudestakin. Lisäksi yön yli retkeilyn suosio on myös kasvanut. Kävijöiden viipymä on kuitenkin edelleen lyhyt ja paikallistaloudelliset vaikutukset ovat pieniä Lapin ja tiettyjen Etelä-Suomen kansallispuistojen vaikutuksiin verrattuna.

Kansallispuistoissa omatoiminen retkeily on viime aikoina korostunut koronakriisin myötä – esimerkiksi yhä useampi kävijä suosii melontaa tai veneilyä risteilyihin verrattuna. Yrityksille tämä tarkoittaa opastuspalveluiden laskua ja vuokravälinepalveluiden nousua, joka on toiminnan taloudellisen kannattavuuden nähden huono kehityssuunta.

Kansallispuisto-osuutta varten haastateltiin Metsähallituksen erikoissuunnittelija Maija Mikkolaa.

Kehittämissuosituks

Kansallispuistojen kehittämisessä ilmenevät samat haasteet ja tarpeet kuin muidenkin luontokohteiden, mutta esille nousevat erityisesti vastuullisuus, saavutettavuus, temaattisuus, ekosysteemit sekä COVID-19 vaikutus. Kansallispuistoja käsitellään tässä selvityksessä kahdella ennakko-olettamuksella:

- kansallispuistojen kehittämiseen liittyvät aina niiden ympäröivät alueet palveluineen ja toimijoineen
- kansallispuistoja tullaan jatkossa kehittämään ja käyttämään Keski-Suomen luontomatkailun hubeina (kts. lisää Maantieteelliset kehittämisskeskittymät)

Kansallispuistojen kehittämissuosituks

5.1. Vastuullisuus kansallispuistokontekstissa

Kehittämisshdotus: Kansallispuistot toimivat vastuullisen toiminnan vetureina ja niiden puitteissa kehitetään kokonaisvaltaista vastuullisuutta.

5.2. Kansallispuistot ja ekosysteemit

Kehittämisshdotus: Kansallispuistoalueita kehitetään liiketoiminnan ekosysteemeinä, johon kuuluu monipuolinen kenttä toimijoita ja vaikuttajia sekä varsinaisten kansallispuistojen ulkopuolella olevia reittejä ja kohteita.

5.3. Teemat ja tuotteistus keskisuomalaisissa kansallispuistoissa

Kehittämisshdotus: Kansallispuistoihin liittyviä palveluita kehitetään teemallisesti Keski -Suomen aitoja vahvuuksia hyödyntäen, paikallista kulttuuria ja perinteitä kunnioittaen, konflikteja ja vastakkainasettelua poistaen sekä ympärivuotisuuteen pyrkien.

5.4. Kansallispuistojen kestävä saavutettavuus

Kehittämisshdotus: Keski-Suomen kansallispuistot ja niihin kuuluvat matkailualueet kehitetään helposti saavutettaviksi kohteiksi kokonaisvaltaiseen kestävyteen pyrkien.

5.5. Kansallispuistojen COVID-19 kriisistä johtuva kehittäminen

Kehittämisshdotus: Koronakriisin aikana keskitytään selviytymiseen ja kriisin aiheuttamien vahinkojen korjaamisen nopeilla toimenpiteillä, jotka vastaavat täsmätarpeisiin. Kriisin päättyessä kehitetään uusia resilienssiä lisääviä toimintamalleja ja suunnitellaan järjestelmällisesti tarvittavat toimenpiteet pysyvät COVID-19 vaikutukset huomioiden.

5.1.Vastuullisuus kansallispuistokontekstissa

Kehittämisehdotus: Kansallispuistot toimivat vastuullisen toiminnan vetureina ja niiden puitteissa kehitetään kokonaisvaltaista vastuullisuutta.

Vastuullisuus on kansallispuistokäsitteen keskiössä, silti se ei aina toteudu kaikissa ulottuvuuksissaan. Vastuullisuus ei voi olla päälle liimattu kohteeseen, reittiin tai palveluun – sitä ei voi käyttää vain markkinointitemppuna, eikä voi tuoda esille vain näitä kohtia, jotka sopivat vastuullisuusajatuksen. Vastuullisuuden on tärkeää olla sisäänrakennettu ominaisuus tuotteissa. Jatkossa se tulisi ottaa huomioon myös reitin, kohteen tai palvelun suunnittelussa.

Keski-Suomen kansallispuistoissa ja niiden avulla tulee huolehtia ekologisten arvojen lisäksi myös taloudellisesta kannattavuudesta, resurssiviisaudesta ja sosiokulttuurisen kestävyysrakentamisesta.

Monet konkreettiset kehittämistoimenpiteet sopivat vastuullisuusteemaan. Jotkut niistä tukevat yhtä osa-aluetta, esimerkiksi ekologisuutta, taloudellista tai sosiokulttuurista vastuuta, mutta suurin osa liittyy vastuullisuuteen läpileikkaavasti. Vastuullisuus voisi yhtä lailla vaatia matkailijan, työntekijän, yrittäjän, hallinnoijan, viranomaisen tai kehittäjän toimia.

Tunnistamalla ja tunnustamalla kehittämistoimenpiteiden merkitys kestävämmän matkailu- ja virkistystoiminnan rakentamiselle ymmärrys vastuullisuudesta syvenee ja konkretisoituu.

Kts. taulukko seuraavalla sivulla.

Taulukko. Konkreettisia kehittämistarpeita kansallispuistoalueilla vastuullisuuden kontekstissa.

Ekologisesti vastuulliset ympäristö ja toiminta (E)	Resurssiviisaus ja taloudellinen kannattavuus (T)	Kulttuuri ja perinteet (K)	Sosiaalisesti vastuulliset ympäristö ja toiminta (S)
- Puhtaan luonnon ja biodiversiteetin säilyttäminen - Vesistöjen hyödyntäminen kävelyreittien vaihtoehtona - Jätehuolto yms. palveluiden järjestäminen (mm. satamissa) - saavutettavuus julkisella liikenteellä, kimpakyydit ja sähköautojen latausmahdollisuuksien kehittäminen	- Majoituskapasiteetin lisääminen, mm. uudet toimintamallit - Palveluiden kehittäminen ja tuotteistus - Digitaalisen näkyvyyden lisääminen - Tilastoinnin ja seurannan vahvistaminen - Investointiportfoliot - Uudenlaiset rahoitusmallit (vapaaehtoismaksut, joukkorahoitus)	- Vanhojen historiallisten reittien hyödyntäminen ja lisääminen kansallispuistoihin - Opaspalvelut - Tarinallistaminen - Lähiuoka, paikalliset tuotteet - Erikoistuminen muullakin keinoin kuin maisemalla (esim. kulttuurin, tarinoiden, perinteiden avulla)	- Turvallisuus (venereitit; infra kuntoon) - Esteettömyys - Nuorten työllistäminen kansallispuistopalveluihin (kahvila, kioski, infopiste) - Vaikeasti työllistettävien ja työllistäminen infra- ja huoltotehtäviin - Hyvinvointipalvelut ja työhyvinvointi
Läpileikkaavia			
- Järjestäytyminen ja yhteistyö (myös yli rajoja), yhteiskehittäminen – S+T - Ympärivuotisuus, aktiivisen sesongin pidentäminen – E+T+S - Kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat ja kansallispuistoalueiden Master Plan -suunnitelmat – päivittäminen ja rajapinnat – E+T+K+S - Osaamisen lisääminen – E+T+K+S - Kansallispuistojen kapasiteettiongelmien ratkaiseminen (ruuhkat, roskaaminen, konfliktitilanteet) vaihtoehtoisilla kohteilla; destinaatioajattelu – E+T+K+S			

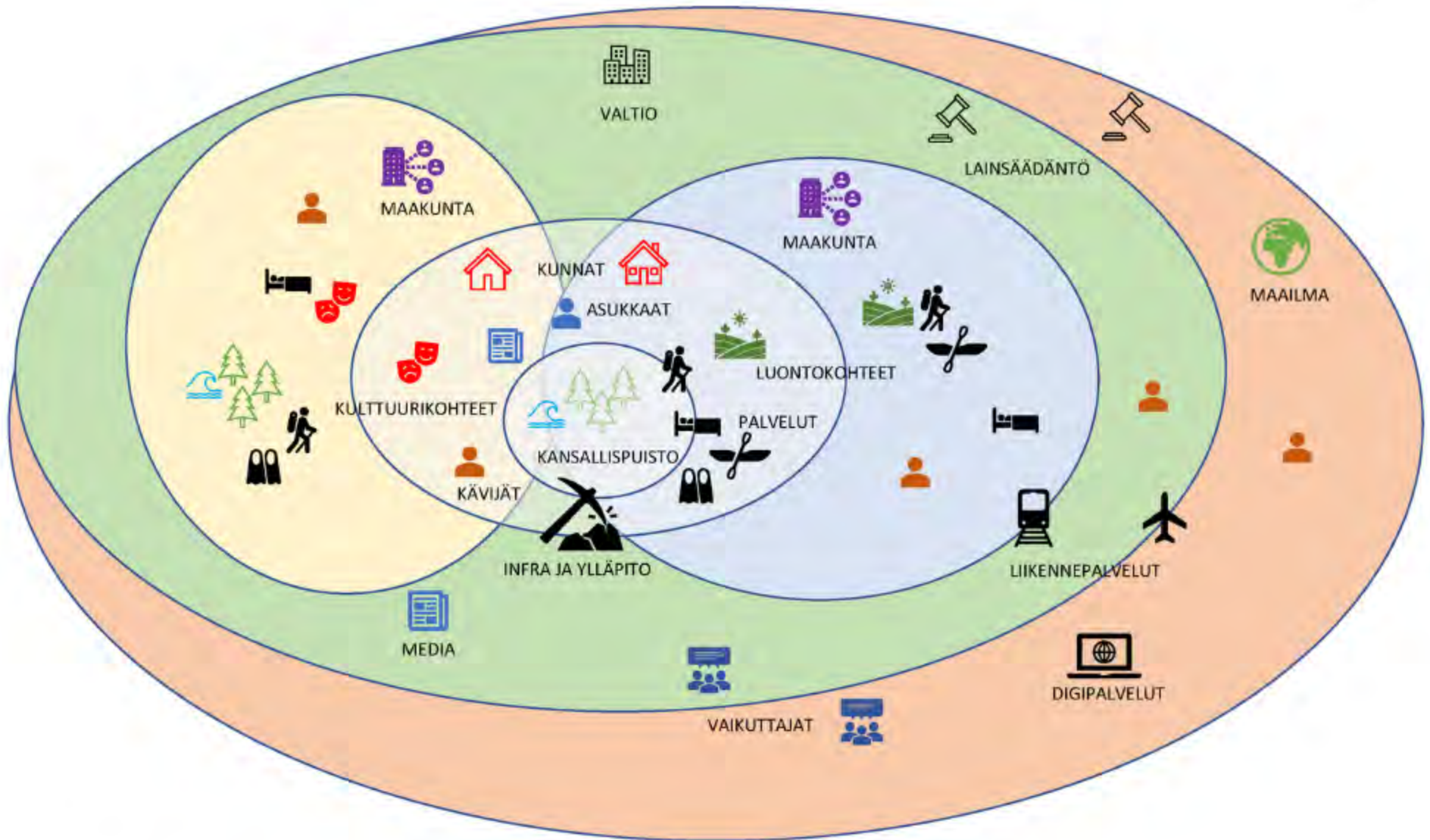
5.2.Kansallispuistot ja ekosysteemit

Kehittämis ehdotus: Kansallispuistoalueita kehitetään liiketoiminnan ekosysteemeinä, johon kuuluu monipuolinen kenttä toimijoita ja vaikuttajia sekä varsinaisten kansallispuistojen ulkopuolella olevia reittejä ja kohteita (kts. kuva seuraavalla sivulla).

Kansallispuistot tuottavat hyötyä laajalle alueelle ja toisaalta saavat vaikutuksia erilaisilta toimijoilta ja ympärillä olevilta alueilta ja niiden olosuhteilta. Kyse ei aina ole kiinteistä verkostoista, joissa eri toimijoiden roolit ja välit on tarkkaan määritelty.

Reitit, rajat ja suhteet ovat joskus näkymättömiä. Jotkut toimijat vaikuttavat kansallispuistoihin väliaikaisesti, epäsuoranaaisesti, ilman erillistä sopimusta tai järjestelyä ja jopa tietämättä. Kansallispuistotoimijoihin kuuluu matkailuelinkeinon lisäksi muut paikalliset palvelut. Matkailukäyttöä varten rakennettu infrastruktuuri palvelee paikallisiakin ja toisinpäin.

Kts. kuva seuraavalla sivulla.

Kuva. Kansallispuiston ekosysteemi (Rositsa Röntynen, 2020)

Kansallispuistoalueet

Kansallispuistojen ympärille tulisi kehittää luontomatkailun destinaatioita eli matkailualueita, jotka eivät kilpaile kaupunkialueiden matkailutarjonnan kanssa, vaan täydentävät niitä luontomatkailuspektrumilla.

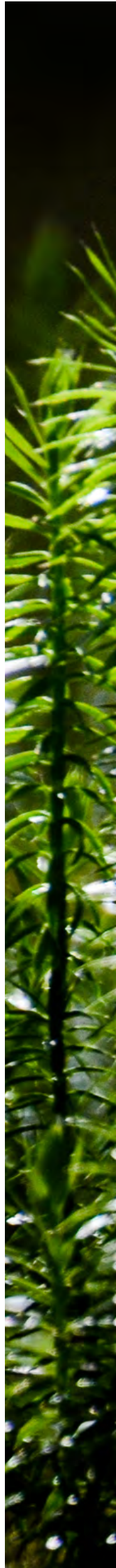
Kunta tai kunnat, johon kansallispuisto kuuluu, muut luonto- ja kulttuurikohteet ja -reitit täydentävät kansallispuistojen palvelutarjontaa. Näin kaikkea ei tarvitse rakentaa tai kehittää kansallispuistoissa, vaan varsinaisia kansallispuistoja pidetään luonnonläheisinä hyvinvoinnin ja hiljaisuuden kohteina. Toisaalta puistojen ympärille tulisi kehittää ja tarjota monipuolisia palveluita, kuten esimerkiksi ohjelmapalveluita, välinevuokrausta, kursseja, opastusta, mutta myös majoitusta.

Eri toimijoiden roolit ja toimenpiteet tulisi ohjata kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmalla, laajemman alueen master plan-suunnitelmalla sekä muissa vastaavilla. Kansallispuistoalueiden viipymää voi pidentää tarjoamalla aktiviteettien lisäksi majoitusta, joka on viestinnällisesti ja logistisesti yhteydessä puistoon. Majoituspalveluissa tulisi hyödyntää jo olemassa olevaa majoitusta kuten mökkimajoitusta ja maatilamajoitusta. Ryhmämajoitusta kuitenkin tarvitaan lisää, joka tarkoittaa mittavia investointeja. Keski-Suomen kansallispuistojen yhteydessä toimivat yritykset ovat pääosin pieniä ja mikroyrityksiä.

Majoitusinvestoreja tulisi houkutella luontomatkailun ulkopuoleltakin. Yksi tapa voisi olla alueen ponnistuksena valmisteltavat investointiportfoliot, jotka sisältävät investoreille suunnattua tietoa mm. alueen kaavoituksesta, matkailutilastoista, elinkeinon rakenteista, brändäyksestä jne.

Myös innovatiivisia toimintamalleja alueen majoitusverkoston koordinoimiseksi tulisi kehittää. Destinaatiot tarvitsevat koordinointia ja seuranta. Metsähallitus seuraa kansallispuistokävijämääriä laskureilla ja yhteistyökumppaniyritysten raporteilla sekä puistojen paikallistaludellisia vaikutuksia. Tämä tilastotieto on vain murto-osa alueen tilastoista, jota usein ei seurata kokonaisuudessaan, koska se ei ole minkään tahon vastuussa.

Yleensä matkailuelinkeinon motivaatio järjestäytyä alueellisesti on yhteismarkkinointi, mutta ilman tärkeiden indikaattoreiden jatkuvaa seuranta markkinointi niin kuin päätöksentekokin ovat tehottomia.

Konfliktiratkaisu

Luontoarvot ja muu toiminta laitetaan usein vastakkain. Kansallispuistoja pidetään luonnonsuojelualueina unohtamalla niiden virkistyskäyttötarkoitusta ja joskus taas paikalliset vastustavat matkailutoiminnan kehitystä luonnon pilaajana. Toisaalta luonnonsuojelijoista vaikuttaa siltä, että kansallispuistoja markkinoidaan virkistyskohteina unohtaen sen, että ne ovat luonnonsuojelualueita, joiden ensisijainen tehtävä on suojella luonnon monimuotoisuutta ja Suomen hienoimpia luontokohteita.

Ymmärrystä tulisi edistää kansallispuistojen kokonaisvaltaisesta roolista, myös paikallistalouden vahvistajana, mutta samalla tulee varmistaa, että virkistyskäyttö on mahdollisimman kestävä, koska luonnon ympäristö on kaiken muun toiminnan perusta.

Toinen konflikti liittyy auto- ja moottoriurheiluun suhteessaan luontomatkailuarvoihin (Neste Ralli yms), joka on kuitenkin vakiintunutta keskisuomalaista kulttuuria eikä ole vastuullista kieltää sitä kokonaan. Se tulee järjestää luontokohteita ja hiljaisuusalueita vahingoittamatta myös muiden kuin kansallispuistoalueiden osalta.

Kansallispuistoissa hoito- ja käyttösuunnitelma sekä järjestyssäännöt ohjaavat toimintaa. Näiden avulla määritellään, mikä on sallittua ja mikä ei. Kun kansallispuistoja käsitellään matkailun vetovoimatekijöinä ja laajempinä alueina, asia ei ole niin yksinkertainen. Massaturismi ja massatapahtumat tulee aina suunnata muualle, kansallispuiston ulkopuolelle. Herkästi konfliktitilanteita aiheuttaville ja samoissa paikoissa / reiteissä tapahtuville aktiviteeteille tulee kehittää ja testata uusia toimintamalleja (esimerkiksi kalastus vs. melonta, ratsastus vs. pyöräily).

Vastakkainasettelun sijaan tulee rakentaa yhteistyötä ja vuoropuhelua, jossa osallisuuden avulla ja ratkaisukeskeisesti annetaan jokaisen arvoille ja kulttuurille tilaa. Kilpailun sijaan tulee kehittää coopetitiota, eli kilpailun ja yhteistyön välimuotoa, jossa perinteisesti kilpailijoina nähdyt toimijat auttavat toisiaan ja täydentävät toistensa palveluita tai toimenpiteitä saadakseen lisäarvoa molempiin suuntiin.

Ympärivuotisuus

Keski-Suomen kansallispuistot ovat enimmäkseen kesäorientoituneita. Joissakin puistoissa talvisin ei ole puistoon johtavien teiden ja pysäköintialueiden kunnossapitoa, joka osaltaan estää kävijöiden pääsyn. Siihen liittyy haasteita toki myös asiakasturvallisuuteen liittyen.

Palvelut kohdistuvat suomalaisten lomasesonkiin, eli juhannuksesta heinäkuun loppuun, joka taas ei palvele muiden eurooppalaisten lomasesonkia elokuussa. Kauden pidentäminen syksyllä ja keväällä on erittäin toivottavaa, ja sesongin huippujen tasoittaminen myös pidemmälle aikavälille, jotta ruuhkia voitaisiin välttää. Aktiivista matkailusesonkia tulee pidentää kehittämällä palveluille enemmän näkyvyyttä ja erilaisia kannustimia sekä uudenlaisia toimintamalleja.

Kansallispuistot matkailu- ja virkistystoiminnan hubeina

Kansallispuistot ovat kansainvälinen brändi ja Suomi tunnetaan maailmalla kansallispuistoistaan. Kansallispuistot ovat luonnon helmiä ja usein ensimmäisiä kohteita, josta nuori tai kokematon retkeilijä saa kosketusta luontoon. Ne ovat vetovoimaisia matalan kynnyksen luontokohteita, jotka keräävät kävijöitä paitsi lähialueeltaan myös naapurikunnilta ja -maakunnilta, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Näin ollen kansallispuistot sopivat luontomatkailun hubeiksi, joihin saadaan kävijöitä ja asiakkaita suhteellisen pienellä markkinointipanostuksella.

Kansallispuistoportit voivat toimia eri palveluiden lähtöpisteinä ja kerran kansallispuistokävijöiksi saatuja asiakkaita voi sieltä ohjata seuraaviin kohteisiin tai palveluihin. Osa Keski-Suomen kansallispuistoista sijaitsee maakuntarajalla. Niitäkin tulee kehittää kokonaisuudessaan, tarkkoja rajoja noudattamatta. Juuri nämä kansallispuistot ovat portteja, joista Keski-Suomeen saadaan kävijöitä muilta maakunnilta. Ne ovat myös ylimaakunnallisen yhteistyön ja kehityksen portteja. Maakuntakeskus Jyväskylä on tärkeässä roolissa varsinkin kansainvälisten kävijöiden ohjaamisesta kohti luontomatkailuhubeja.

Kansallispuistojen näkyvyyttä tulisi lisätä kaupungissa ja kaupungin palveluissa ja puistojen saavutettavuutta kaupungista käsin tulisi parantaa.

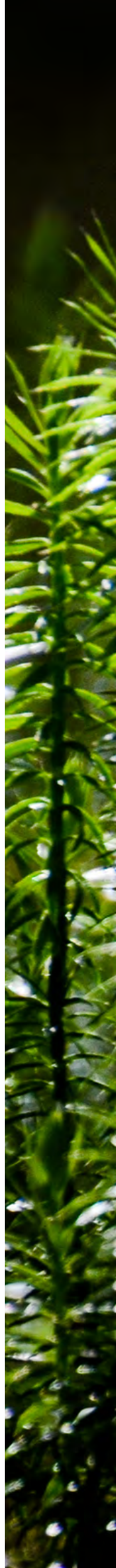
Fyysiset ja virtuaaliset reitit

Keski-Suomen kansallispuistot Salamajärvi lukuun ottamatta sisältävät suhteellisen lyhyitä patikointireittejä. Isojärvellä ja Leivonmäellä on viime vuosina kehitetty maastopyöräilyreittejä. Etelä-Konnevedellä kansallispuiston ympärillä on runsaasti veneily- ja melontareittejä.

Kansallispuistojen kuormituksen, ruuhkautumisen ja kulumisen vähentämiseksi tulisi hyödyntää muitakin alueella olevia luontokohteita ja -reittejä. Edellytys on kuitenkin, että ne ovat kansallispuistotasolla turvallisuuden ja elämyksellisyyden kannalta. Tähän tarvitaan vahva yhteistyö yli kunta-, maakunta- ja omistusrajoja.

Yksittäisten reittien tai kohteiden linkittäminen kansallispuistoihin tai toisiinsa vaatii kuitenkin myös fyysisten ja virtuaalisten reittien kehittämistä. Yhdistävä fyysinen reitti voi olla esimerkiksi maastossa opastettu ja turvallisten teiden kautta ohjattu pyöräilyreitti kansallispuistosta toiseen luontokohteeseen. Sama reitti voisi olla tarjottu palveluna, jolloin se ei välttämättä näy maastossa.

Myös kiertomatkat esimerkiksi kansallispuistosta toiseen sekä yritysten välinen ristiinmyynti ja palvelusuositukset voisivat toimia ns. virtuaalisena reittinä. Eri palveluiden välissä linkkinä voisi toimia myös matkaopas.

Digitaalisuutta tulisi myös edistää. Reittien digitaalinen opastus ja linkitys, kokemusten jakaminen ja yhteiskehittäminen sekä tutkimus – palveluiden myyntiä unohtamatta – voisivat tulla yhteen pitkään visioidulle eKansallispuisto -alustalle maakunnallisella tasolla.

Digitaalisuuden lisääminen luontomatkailun toimintaan, esimerkiksi opastukseen, markkinointiin ja myyntiin sekä palveluihin on välttämätöntä, mutta toisin kuin usein esitetään ja toivotaan, se ei ole kaikkien haasteiden ratkaisu. Yhteistyö, palveluketjut, myyntiprosessit, opastusasiat yms. tulee ensin järjestää kentällä eri toimijoiden välissä periaatetasolla. Digiteknologia vain lisää tehokkuutta ja sujuvuutta niiden toteuttamiseen.

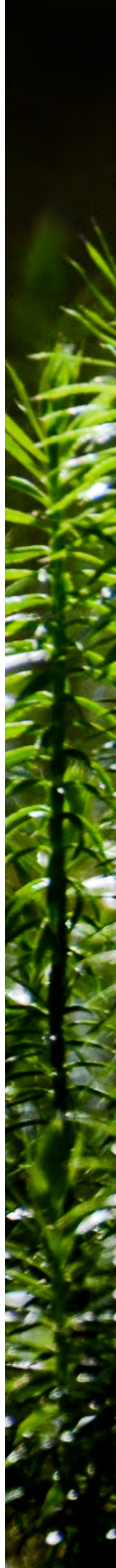
Liiketoiminnan ekosysteemit kansallispuistojen ympärillä

Kansallispuistojen ympärillä toimii laaja liiketoiminnan ekosysteemi, johon kuuluu liiketoimintaa harjoittavien yritysten lisäksi paljon muitakin toimijoita, vaikuttajia ja hyödynsaajia. Näitä ovat mm. yritysverkostot, matkailu- ja kansallispuistojen ystävänyhdistykset, alueelliset julkiset tahot, viranomaiset sekä muut hyödynsaajat ja vaikuttajat. Osa toimijoista tulee matkailutoimialan ulkopuolelta, eikä välttämättä edes tunnista omaa roolia matkailu- ja virkistystoiminnassa.

Metsähallituksen luontopalvelut hoitaa luonnonsuojelualueita sekä ylläpitää retkeilyrakenteita, luo siis puitteita retkeilylle ja luontomatkailulle. Usein sanotaan, että matkailija ei tunne rajoja, mutta ei myöskään matkailutoimija tai -vaikuttaja.

Osa kansallispuistoissa palvelevista yrityksistä tarjoaa palveluita myös niiden ulkopuolella ja / tai toimivat useissa kansallispuistoissa, jopa kaikissa viidessä Keski-Suomessa sekä muissakin, esimerkiksi Lapissa tai Etelä-Suomessa. Näin yritykset tuovat arvoja, ideoita ja vaikutuksia keskisuomalaisiin kansallispuistoihin ulkopuolelta sekä vievät ja levittävät näiden kansallispuistojen vaikutusta muualle. Kun yritykset eivät toimi vain omassa kotikunnassa, eikä vain kansallispuiston ydinkunnassa, se pakottaa ajattelun ja kehityksen yli rajoja kohti isompia kokonaisuuksia.

Ekosysteemissä tulee olla vahva vuoropuhelu ja toimiva yhteistyö eri toimijoiden välissä, jotta päällekkäisyyksiä vältetään ja toimitaan resurssiviisaasti ja tehokkaasti.

5.3. Teemat ja tuotteistus keskisuomalaisissa kansallispuistoissa

Kehittämisehdotus: Kansallispuistoihin liittyviä palveluita kehitetään teemaallisesti Keski-Suomen aitoja vahvuuksia hyödyntäen, paikallista kulttuuria ja perinteitä kunnioittaen, konflikteja ja vastakkainasettelua poistaen sekä ympärivuotisuuteen pyrkien.

Hyvinvointiteema

Kansallispuistoihin vahvasti liittyy hyvinvointiteema, jota tulisi tuotteistaa paremmin. Suurin osa Keski-Suomen hiljaisuusalueista kohdistuu nimenomaan kansallispuistoihin, mutta hiljaisuus on heikosti tuotteistettu teema. Säilyttääkseen hiljaiset alueet hiljaisina, melua aiheuttava toiminta on siirrettävä sopivampaan paikkaan, kuitenkin muiden arvoja ja kulttuuria kunnioittaen (ks. lisää Konfliktiratkaisu -kohdassa). Myös hiljattain Unescon aineettomaksi kulttuuriperinnöksi tunnistettu suomalainen saunaperinne tulee tuotteistaa myös kansallispuistoissa.

Hyvinvointia kansallispuistoista voi hakea myös Green Care ja Blue Care toiminnan kautta mm. erityisryhmille. Tämä kuitenkin vaatisi esteettömien reittien ja palveluiden vahvistamista sekä osaamisen lisäämistä eri ryhmien tarpeista yritysten asiakaspalvelussa.

Vesistöt

Vaikka vesistöt ovat Keski-Suomen identiteetin vahva tekijä, niiden hyödyntäminen matkailu- ja virkistystoiminnassa ja varsinkin kansallispuistoissa on vähäistä. Vesistöaktiviteetit ovat taloudellisesti vaikuttavia, koska ne melkein poikkeuksetta edellyttävät palvelun kuluttamista (opastus, välinevuokra). Vesistöaktiviteetit lisäävät vaihtoehtoista kansallispuistotoimintaa ja ohjaavat kävijöitä eri lähtö- ja käyntipaikkoihin, jolla ne vähentävät suosituimpien reittien ruuhkautumista ja muuta kuormitusta. Lisäksi muualta kuin Järvi-Suomesta tulleille suomalaisille ja ulkomaalaisille kävijöille vesistöaktiviteetit tarjoavat ainutlaatuisuutta, eksoottisuutta ja uutuusarvoa.

Keski-Suomen vesistöt ovat monipuolisia – lampia, sokkeloisia ja isoselkäisiä järviä, virtoja ja koskia. Erilaiset paikat sopivat erilaisiin harrastuksiin risteilyistä retkiuintiin ja melonnasta kalastukseen. Kalastuspalveluita tulisi lisätä, varsinkin järvivesistöille. Vaikka on monia mahdollisia kalastusmuotoja, kuten esimerkiksi jigauss, vetouistelu, perhokalastus, talvi- ja verkkokalastus, niitä tarjotaan palveluna vain vähän.

Erityisesti elämykseksi tulee tuotteistaa aidosti paikallista kulttuuria ja perinnettä edustavat ja vahvistavat kalastustyyppit kuten esimerkiksi nuotanjeto ja tuulastus. Keski-Suomi on myös joidenkin erittäin uhanalaisten kalalajien, esimerkiksi villitaimenen, koti. Näiden lajien suojelua voidaan edistää tarkkailemalla niitä ja tutustuttamalla kävijöitä siihen liittyviin arvoihin. Tämä kuitenkin myös vaatii tuotteistusta.

Konfliktiratkaisu

Luontoarvot ja muu toiminta laitetaan usein vastakkain. Kansallispuistoja pidetään luonnonsuojelualueina unohtamalla niiden virkistyskäyttötarkoitusta ja joskus taas paikalliset vastustavat matkailutoiminnan kehitystä luonnon pilaajana. Toisaalta luonnonsuojelijoista vaikuttaa siltä, että kansallispuistoja markkinoidaan virkistyskohteina unohtaen sen, että ne ovat luonnonsuojelualueita, joiden ensisijainen tehtävä on suojella luonnon monimuotoisuutta ja Suomen hienoimpia luontokohteita.

Ymmärrystä tulisi edistää kansallispuistojen kokonaisvaltaisesta roolista, myös paikallistalouden vahvistajana, mutta samalla tulee varmistaa, että virkistyskäyttö on mahdollisimman kestävä, koska luonnon ympäristö on kaiken muun toiminnan perusta.

Toinen konflikti liittyy auto- ja moottoriurheiluun suhteessaan luontomatkailuarvoihin (Neste Ralli yms), joka on kuitenkin vakiintunutta keskisuomalaista kulttuuria eikä ole vastuullista kieltää sitä kokonaan. Se tulee järjestää luontokohteita ja hiljaisuusalueita vahingoittamatta myös muiden kuin kansallispuistoalueiden osalta.

Kansallispuistoissa hoito- ja käyttösuunnitelma sekä järjestyssäännöt ohjaavat toimintaa. Näiden avulla määritellään, mikä on sallittua ja mikä ei. Kun kansallispuistoja käsitellään matkailun vetovoimatekijöinä ja laajempina alueina, asia ei ole niin yksinkertainen. Massaturismi ja massatapahtumat tulee aina suunnata muualle, kansallispuiston ulkopuolelle. Herkästi konfliktitilanteita aiheuttaville ja samoissa paikoissa / reiteissä tapahtuville aktiviteeteille tulee kehittää ja testata uusia toimintamalleja (esimerkiksi kalastus vs. melonta, ratsastus vs. pyöräily).

Vastakkainasettelun sijaan tulee rakentaa yhteistyötä ja vuoropuhelua, jossa osallisuuden avulla ja ratkaisukeskeisesti annetaan jokaisen arvoille ja kulttuurille tilaa. Kilpailun sijaan tulee kehittää coopectitiota, eli kilpailun ja yhteistyön välimuotoa, jossa perinteisesti kilpailijoina nähdyt toimijat auttavat toisiaan ja täydentävät toistensa palveluita tai toimenpiteitä saadakseen lisäarvoa molempiin suuntiin.

Ympärivuotisuus

Keski-Suomen kansallispuistot ovat enimmäkseen kesäorientoituneita. Joissakin puistoissa talvisin ei ole puistoon johtavien teiden ja pysäköintialueiden kunnossapitoa, joka osaltaan estää kävijöiden pääsyn. Siihen liittyy haasteita toki myös asiakasturvallisuuteen liittyen.

Palvelut kohdistuvat suomalaisten lomasesonkiin, eli juhannuksesta heinäkuun loppuun, joka taas ei palvele muiden eurooppalaisten lomasesonkia elokuussa. Kauden pidentäminen syksyllä ja keväällä on erittäin toivottavaa, ja sesongin huippujen tasoittaminen myös pidemmälle aikavälille, jotta ruuhkia voitaisiin välttää. Aktiivista matkailusesonkia tulee pidentää kehittämällä palveluille enemmän näkyvyyttä ja erilaisia kannustimia sekä uudenlaisia toimintamalleja.

Ympärivuotisuuteen voi pyrkiä myös kehittämällä säästä ja olosuhteista riippumattomia teemoja ja tuotteita. Luontoon liittyvät aktiviteetit harvoin ovat riippumattomia olosuhteista. Kulttuurikenttä voisi tarjota ratkaisun tähän haasteeseen. Sen takia tulisi vahvistaa luontomatkailun ja kansallispuistojen yhteyttä kulttuuripalveluihin.

5.4.Kansallispuistojen kestävä saavutettavuus

Kehittämisehdotus: Keski-Suomen kansallispuistot ja niihin kuuluvat matkailualueet kehitetään helposti saavutettaviksi kohteiksi kokonaisvaltaiseen kestävyyspyrkien. Kts. taulukko alla.

Kestävä saavutettavuus on enemmän vähähiilisyyttä. Siinä otetaan huomioon kuka pääsee kansallispuistoon asti ja sen varsinaisiin reitteihin, millä matkustetaan, miten liikkumisesta saadaan taloudellisesti kannattava ja resurssiviisasta, miten vältetään ruuhkia ja esimerkiksi mitä perinteisiä liikkumismuotoja voidaan hyödyntää.

Taulukko: Saavutettavuuskehitystoimenpiteitä kestävyysosa-alueittain

Ekologisesti kestävä	Sosiaalisesti kestävä
- sähköautot ja muut – kulkuneuvot (ml. niiden latauspisteet) - omin voimin tapahtuva liikkuminen (pyöräily, melonta) - ruuhkautumisen vähentäminen julkisen liikenteen avulla	- esteettömien reittien ja palveluiden lisääminen ja näkyvyys; - kaikkia ryhmiä palvelevia rakenteita ja tuotteita (mm. koko perheen matkailureitit ja elämykset) - digitaalinen saavutettavuus – palveluiden löydettävyyden, varattavuuden, ostettavuuden + - digitointi saavutettavasti
Taloudellisesti kestävä	Kulttuurisesti kestävä
- kimppakyydit ja –taksit sekä niihin liittyvät uudenlaiset toimintamallit - taloudellisesti kannattavan ja yritysvetoisen toiminnan kehittäminen - olemassa olevien hyvien mallien benchmarkkaus muilta alueilta ja maailmalta ja niiden soveltaminen	perinteet uuteen käyttöön: kirkkovenet, sukset, hevoset, resiina yms.

5.5.Kansallispuistojen COVID-19 kriisistä johtuva kehittämistarve

Kehittämisehdotus: Koronakriisin aikana keskitytään selviytymiseen ja kriisin aiheuttamien vahinkojen korjaamisen nopeilla toimenpiteillä, jotka vastaavat täsmätarpeisiin. Kriisin päättyessä kehitetään uusia resilienssiä lisääviä toimintamalleja ja suunnitellaan järjestelmällisesti tarvittavat toimenpiteet pysyvien COVID-19 vaikutusten huomioiden.

Tällä hetkellä eletään ja toimitaan vielä koronakriisin puitteissa. Samalla tavalla, kuten ennen sitä ei pystytty kuvittelemaan, kuinka paljon maailma muuttuisi pandemian myötä, nyt on vaikea hahmottaa, mikä osa COVID-19 vaikutuksista jäisi yhteiskuntaan ja matkailuun pysyväksi. Koronakriisin vaikutuksiin tulee vastata nopeasti järjestämällä rahoitusta ja toimenpiteitä, jotka edistävät ensisijaisesti eri matkailutoimialan rakenteiden ja toimintojen selviytymistä.

Myöhemmin, kun tilanne on rauhoittunut ja palataan ”uuteen normaaliin”, olisi analysoinnin ja uuden suunnittelun aikaa. Koronakriisin päättyessä hetkellisesti voi olla odotettavissa pitkään rajoitettujen matkailumuotojen notkahdus ylöspäin, esimerkiksi erittäin innokas ja vilkas ulkomaanmatkailu, joka sekä toisi Keski-Suomeen ulkomaalaisia kävijöitä että veisi nykyiset lähimatkailijat ja staycation-harrastajat ulkomaille. Koronakriisin aikana koetut ja todetut hyödyt kotimaan matkailusta, lähimatkailusta, paikallistalouden tukemisesta, luonnon hyvinvointivaikutuksista yms. eivät kuitenkaan pitkällä aikavälillä unohtuisi.

Voidaan spekuloida, että luontoinnostus jatkaa kasvuaan – se on trendi, joka on alkanut pitkään ennen koronakriisiä ja vain vahvistui sen myötä. Yhä enemmän tarvittaisiin viestinnällisiä ja opastuksellisia toimenpiteitä ja palveluita, jotka kohdistuvat kokemattomiin retkeilijöihin. Kestäviä ratkaisuja tulee löytää maaston kulumisen ja ruuhkautumisen ehkäisemiseksi, mm. tiedolla johtamisen menetelmän ja kohteiden yhteistyössä kehittämisen avulla.

Vielä on vaikea ennustaa, missä muodossa ja volyymissä työperäinen matkailu tulevaisuudessa toimii. Voidaan kuitenkin olettaa, että sekin on tulevaisuudessa mahdollisesti kytketty luontoon ja varsinkin kansallispuistoihin. Diginomadeille tulee kehittää ja suunnata palveluita, jotka yhdistävät etätyöskentelytilat ja -mahdollisuudet vapaa-aikatoimintaan lomakohteessa ja koko perheen aktiviteetteihin perinteisen lomasesongin ulkopuolellakin.

Vaikka monet asiat ovat vielä spekuloinnin piirissä, ainakin kaksi asiaa jää varmasti kriisin pysyväksi vaikutukseksi ja siihen on varauduttava myös kansallispuistojen toiminnassa:

- vastuullisuus, ml. turvallisuus, on matkailijaa kokonaisvaltaisesti ohjattava periaate – matkailijat ovat tietoisia vastuullisuudesta, tunnistavat oman käyttäytymisen vaikutusta ja osaavat vaatia monipuolisesti vastuullista matkailutoimintaa;
- on keskityttävä useaan vaihtoehtoiseen kohderyhmään, sekä kotimaassa että ulkomailla, yhdestä kohderyhmästä riippuvuuden poistaen – myös jokaiselle kohderyhmälle on kehitettävä kontekstiin ja taustaan sopivia palveluita, joista se on kiinnostunut ja valmis maksamaan.

Koronapandemian aikana koko ihmiskunta teki valtavan digiloikan. Digitaalisuuteen tottunut ihminen tulevaisuudessakin käyttää samoja kanavia, viestintätapoja ja viihdemahdollisuuksia, vaan ei enää ainoana mahdollisuutena kuten koronakriisissä. Matkailussakin yhä enemmän markkinointi ja myynti painottuvat internettiin ja yrittäjien tulee ottaa haaste vastaan.

Digitaalisen läsnäolon lisääntyneessä myös yksilön mahdollisuudet vaikuttaa arvosteluillaan ja sisällöntuotannollaan (kuvilla, kertomuksilla) lisääntyy. Yhä vähemmän tulevaisuudessa voidaan kontrolloida tai moderoida kohteeseen tai reittiin kohdistuvaa viestintää. Tähän liittyy uhkia, esimerkiksi:

- jos yksittäisen matkailijan kokemus kertomuksena / kuvana / videona ohjaa suurempia ihmisjoukkoja toimimaan sen kaltaisesti, esimerkiksi käymään kohteissa, jotka eivät ole tarkoitettu yleiskäyttöön tai joiden kapasiteetti on rajallinen;
- jos kuvat tai videomateriaalit on otettu vaarallisista paikoista tai esittävät vaarallista toimintaa;
- jos julkisesti annetut arvostelut eivät pidä paikkaansa.

Kohteiden, esimerkiksi kansallispuistojen, digitaalista esitystä ja niihin kumuloitua sisältöä on seurattava jatkuvasti. Sen takia vastuussa olevien toimijoiden, mm. yrittäjien, digitaitoja tulee vahvistaa ja monipuolistaa.

6 EuroVelo-pyöräilyverkoston kehittäminen

6 EuroVelo-pyöräilyverkoston kehittäminen

Tero Lämsä

EuroVelo on projekti, joka tähtää Euroopan kattavan pyöräilyreittiverkoston kehittämiseen. Euroopan pyöräilyliitto (European Cyclists' Federation ECF) omistaa EuroVelo-tavaramerkin ja koordinoi reittien kehittämistä EuroVelo-projektin avulla. Suomessa EuroVelo-reittien kehitystyötä koordinoi pyörämatkailukeskus.

EuroVelo-projektin tavoitteena on kahdentoista, koko maanosaa halkovan pitkänmatkan pyöräilytiereitin perustaminen. Reittejä on tarkoitus käyttää kaukoretkelyyn, mutta projekti pyrkii myös erityisesti kannustamaan paikallista polkupyöräilyä jokapäiväisenä liikkumistapana autoilun sijaan. Reiteistä kolme ulottuu Suomeen: EV10 Baltic Sea Cycle Route; EV13 Iron Curtain Trail sekä sekä Keski-Suomen halki kulkeva EV11 East Europe Route.

Reittien kehittäminen on paikallisten ja valtiollisten toimijoiden harteilla. Olemassa olevista kahdestatoista reitistä mikään ei ole täysin valmis ja eri reittien valmiusaste vaihtelee paljon. Yleisesti reittien kehittäminen ja sertifiointiprosessi etenee vaiheittain. EuroVelo-verkkosivuilla (en.eurovelo.com) eri reitit ja niiden osat näkyvät eri värikoodeilla. Punaisella pisteiviivalla näkyvät vasta suunnitteluasteella olevat reitit; punaisella katkoviivalla olevia reittejä jo kehitetään ja yhtenäinen punainen viiva tarkoittaa sitä, että kehitystyö on jo lukittu. Reitit, jotka on merkitty EuroVelo -opasteilla näkyvät keltaisena ja valmiit, sertifioidut reitit yhtenäisellä vihreällä viivalla. Sivuston ammattilaisosioista löytyy myös oppaat ja sertifiointikriteerit reiteille.

Sertifiointikriteerit jakautuvat kolmeen eri osa-alueeseen: infrastruktuuri, palvelut ja tiedottaminen. Reittien tulee esimerkiksi olla yhtenäisiä ja pyörällä kuljettavissa koko matkaltaan. Reitti ei voi kulkea moottoritietä pitkin, vesistöjen tulee olla helposti ylitettäviä, tien pinnoite tulee olla riittävän hyvä millaisella tahansa pyörällä kuljettavaksi jne. Myös reitin houkuttelevuudelle on asetettu kriteerejä, kuten se, että jokaisella päiväetapilla tulee olla vähintään yksi merkittävä kulttuuri- tai luontokohde.

Saavutettavuus julkisella liikenteellä on yksi kriteereistä; reitille pitää pystyä liittymään omaa polkupyörää mukana kuljettaen vähintään 150 km välein ja sesonkiaikana tulee olla tarjolla vähintään kaksi luotettavaa julkisen liikenteen yhteyttä päivässä.

Lisätietoa: <https://pro.eurovelo.com/download/document/European-Certification-Standard-Manual-short-version-English.pdf>

Kuva: Anu Pitkänen, retkelyks

EuroVelo 11 -reitin mahdollisuudet ja kehittäminen Keski-Suomessa

Euroopan parlamentin v.2012 tekemän selvityksen mukaan Euroopassa tehdään vuodessa 2,3 miljardia pyöräturismimatkaa ja niiden taloudellinen arvo on 44 mrd euroa vuodessa. Yöpyvät pyörämatkailijat käyttävät alueella rahaa 50 -70€ vuorokaudessa ja päivämatkailijat 10-20€ vuorokausi. Selvityksessä tarkasteltiin myös pyörämatkailun taustalla olevia motivaatiotekijöitä. Tärkeimpinä pyörämatkailun syinä esiin nousi pyöräilystä itsestään nauttiminen ja siihen liittyvät terveys- liikunta- ja hyvinvointivaikutukset. Pyörämatkailijat arvostavat myös luonnonläheisyyttä ja matalaa liikennetiheyttä, joita Keski-Suomi pystyy tarjoamaan.

Teemallisesti EuroVelo-reitin kehittäminen linkittyy Keski-Suomen hyvinvoinnin aluerakenteen ja kestävän matkailun kehittämisen tavoitteisiin hyvin. Kehitystyössä on hyvä huomioida ulkomailta Suomeen saapuvien pyörämatkailijoiden näkökulma, kotimaisten pyörämatkailijoiden näkökulma sekä laadukkaiden pyöräilyreittien vaikutukset alueen asukkaiden virkistysmahdollisuuksiin ja hyvinvointiin.

EuroVelo-reitin alustava linjaus Keski-Suomessa löytyy EuroVelo sivuilta:

<https://en.eurovelo.com/ev11/finland>. Reitti kulkee jo nykyisellään luonto- ja kulttuurimatkailun näkökulmasta potentiaalisten alueiden kautta. Reitti saapuu Keski-Suomeen etelästä Sysmän ja Luhangan kautta Vaarunvuoren ja Kärkisten sillan kautta kulkevaa matkailun maisematietä pitkin. Ennen Jyväskylää reitti kulkee merkittäviä kulttuuriympäristöarvoja ja Alvar Aallon arkkitehtuuria sisältävän Säynätsalon kautta. Jyväskylästä pohjoiseen ohi Etelä-Konneveden kulkevaa linjausta on syytä vielä tarkastella kriittisesti, kuten koko reitin linjausta julkisen liikenteen solmukohtien, liityntäpisteiden, opasteiden ja palvelutarjonnan näkökulmasta.

Myös palvelutasolle on asetettu minimikriteerit. Päivämatkan varrella tulee olla esim. riittävän tasoiset majoituspalvelut, ruokapalveluita ja juomavettä saatavilla. Reitin on täytettävä kriteerit mm. pyörähuollon ja –varaosien saatavuuteen liittyen. Viestinnälle on kuvattu tietty minimitaso saatavilla oleville reittioppaille, esitteille, verkkosivujen kautta tarjottavalle tiedolle ja opasteille. Tarkemmat tiedot kriteereistä löytyvät EuroVelo – oppaasta. Pyörämatkailukeskus tarjoaa myös tietoa ja tukea reitin suunnitteluun.

EuroVelo 11 -reitin kehitystyö Suomessa on vasta alkumetreillä eikä reitin lopullista linjausta ole vielä lyöty lukkoon. Pyörämatkailukeskuksen koordinaattori Jari Kaaja on todennut, että lähivuosina on hyvä aika vaikuttaa reitin linjaukseen Keski-Suomessa ja tehdä perusteltu, EuroVelo-reittien suunnittelun ohjeisiin ja paikallisiin näkemyksiin perustuva esitys linjauksesta. Tällä hetkellä pyörämatkailukeskus keskittyy EV10-reitin kehitystyöhön ja EV11-reitin kehittäminen tulee ajankohtaiseksi arviolta 2-5 vuoden kuluessa.

Lopullista linjausta tehtäessä on huomioitava mm.:

- reitille liittymisen mahdollistavat liikenteen solmukohdat (esim. rautatieasemat)
- reitin varrella olevat riittävät matkailupalvelut, kansallispuistot
- maailmanperintökohteet ja muut mielenkiintoiset kohteet
- pyöräilyllisesti turvalliset ja järkevät reitit.

Kehittämissuosituks

Eurovelo-reitti voi tuoda alueelle näkyvyyttä sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Reitti toisi väistämättä näkyvyyttä myös alueen muille kohteille sekä mahdollisuuksia kansainväliseen yhteistyöhön. EV11-reitin toteutuessa onkin syytä varmistaa, että tieto siitä löytyy kaikista oleellisista viestintäkanavista, suunnitella ristiinmarkkinointia muiden kohteiden kanssa, kehittää yhdysreittejä muihin alueen kohteisiin ja sitä kautta nostaa alueen pyörämatkailun imagoa.

Eurovelo 11-reitin kehittämispotentiaalin selvittämiseksi on tärkeä käynnistää tarkempi esiselvitys yhteistyössä keskeisten toimijoiden kanssa (Pyörämatkailukeskus, pyöräilykuntien verkosto ry, Visit Finland, Visit Jyväskylä, Jyväskylän pyöräilyseura sekä muut oleelliset).

Oleellisina toimenpiteinä on benchmarkata EV10-reitin kehitysprosessia ja sen vaiheita, perehtyä tarkemmin Eurovelo -reittien suunnittelukriteereihin sekä selvittää aikaisempiin tutkimuksiin pohjautuen koti- ja ulkomaisten pyörämatkailijoiden reitille kohdistamia odotuksia ja palvelutasoa. Lisäksi tulee koota yhteen Eurovelo 11-reitin kehittämisestä kiinnostuneet verkostot ja kerätä tietoa eri keinoin, kuten joukkoistamalla sekä laatia tarkempi suunnitelma EV11-reitin kehitystyön seuraavista askeleista, joita ovat mm. reitin lopullisen linjauksen päättäminen, sertifiointiprosessin eteneminen.

Lisäksi infrastruktuurin ja palveluiden kehittämiseen liittyvät vaatimukset ja tarpeet tulee ratkaista ennen mahdollisen sertifiointiprosessin käynnistämistä. Tärkeä on myös arvioida tarkemmin reitin mahdollisia vaikutuksia alueen näkyvyyteen, sen mukanaan tuomien potentiaalisten matkailijoiden määrää sekä aluetaloudellisia vaikutuksia.

Pyörämatkailun ja –reittien kehittämistä hyvä tarkastella myös kokonaisuutena (ml. MTB-reitit, hiekkatiereitit, ym.).

Haastatellut henkilöt: Jari Kaaja, koordinaattori, pyörämatkailukeskus

7 Euroopan kulttuurireittien kehittäminen

7 Euroopan kulttuurireitit

– cultural routes of council of Europe

Susanna Nuijanmaa, Tero Lämsä

Mikä on Euroopan kulttuurireitti

Euroopan neuvoston kulttuurireitti on sekä kulttuurinen että opetuksellinen kulttuuriperinnön ja matkailun yhteistyöhanke, jossa toiminnan periaatteina ovat kulttuuriperinnön arvostuksen edistäminen, avoin ja reilu yhteistoiminta yli rajojen sekä kaikkien toimenpiteiden kulttuurinen kestävyys.

Tavoitteena on myös pyrkiä lisäämään tietoisuutta kulttuuriperinnöstä ja vaalimaan sitä, tuomaan esille nykykulttuuria sekä edistämään erityisesti nuorten kulttuurivaihtoa, kulttuurien välistä vuoropuhelua, kestävää kulttuurimatkailua, alueellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Euroopan kulttuurireitin laillisessa ja avoimessa yhteistoimintarakenteessa on jäseniä vähintään kolmesta Euroopan neuvoston tai Euroopan kulttuuriyleissopimuksen jäsenmaasta. Reitin teema ja toiminnot perehdyttävät eurooppalaiseen kulttuuriin tai merkittäviin laaja-alaisiin kulttuuri-ilmiöihin, joilla on historiallinen ulottuvuus. Euroopan neuvoston mukaisesti kulttuurireitit edistävät demokratiaa, oikeusvaltion periaatteita ja sosiaalista yhdenvertaisuutta toteuttaen käytännössä Euroopan neuvoston kulttuuripolitiikkaa ja julistuksia.

Virallisia, sertifioituja kulttuurireittejä on tällä hetkellä 40. Reitit voivat olla fyysisesti kuljettavia reittejä tai verkostomaisia, yhteistyöhön pohjautuvia klustereita. Reittejä hallinnoi Luxemburgissa sijaitseva European Institute of Cultural Routes. Suomi liittyi OKM:n johdolla Euroopan neuvoston kulttuurireittejä koskevaan laajennettuun osittaissopimukseen (EPA) 1.1.2018.

Lisätietoa Euroopan kulttuurireiteistä:

- www.kulttuurimatkailureittiopas.fi (JAMK)
- <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes> (European institute of Cultural Routes)
- <https://minedu.fi/kulttuurimatkailu> (OKM)

Kuva: Terhi Jaakkola, retkeilyks, Saraakallio

Euroopan kulttuurireittiin liittyminen

Liittyminen Euroopan kulttuurireittiin tapahtuu reittiorganisaation määrittämällä tavalla. Reittiorganisaatio tarkoittaa yhdistystä, jonka säännöissä uusien jäsenien liittyminen reittiin on perusteltu ja ohjeistettu.

Lähtökohtaisesti tieteellinen perustelu kohteen liittämiseksi/reitin perustamiselle vaaditaan aina. Esimerkiksi kalliomaalauksidereittiin voi liittyä, jos alueella on aito kalliomaalauskohteita tai muuta kalliotaide. Toisaalta Pyhän Olavin reitin kohteiden määrittely on väljempää: reitti voi pohjautua esimerkiksi keskiaikaiseen pyhiinvaellusreittiin, joka on johtanut muun muassa Nidarosin katedraaliin Trondheimissa (Kuninkaan tie, Hämeen härkätie). Reitti voi pohjautua myös Pyhälle Olaville nimitettyihin kirkkoihin tai muihin kohteisiin tai muihin Olavin elämään ja legendaan liittyviin kohteisiin.

Täysin uuden reitin esittäminen ja sertifiointi on vaativa prosessi. Hakemuksessa on esitettävä tieteellinen peruste uudelle hankkeelle sekä miten se tukee alussa esitettyjä kulttuurireittien peruseriä ja tavoitteita. Lisäksi mukana on oltava vähintään kolme maata. Tänä vuonna Suomesta lähti ensimmäinen esitys Euroopan kulttuurireitiksi, Alvar Aalto –reitti. Reittihakemus on tällä hetkellä Euroopan kulttuurireitti-instituutin käsittelyssä ja tuloksia siitä odotetaan kevään 2021 aikana.

Alvar Aalto-reitin hakemusta valmisti pääosassa Alvar Aalto –säätön tuottaja Noora Kiili. Keskustelussa 2.12.2020 Kiili korosti, että hakemustyö on vaativaa (kahden vuoden työ tässä tapauksessa) ja ulkopuolista rahoitusta tarvitaan usein. Tämä hanke sai OKM –hankerahaa. Keskeistä reitin suunnittelussa on Eurooppalaisittain keskeinen sisältö, yhteinen kulttuuriperintö ja tieteellinen perustelu. Tieteellinen komitea tarvitaan jo hakemusvaiheessa. Reittiorganisaation muoto pitää olla yhdistys, tällä tavoitteellaan demokraattista päätöksentekoa.

Keskustelussa 11.12.2020 Anne Mattero, OKM kulttuurimatkailusta vastaava neuvotteleva virkamies, korosti, että OKM tukee ja kannustaa suomalaisia kohteita liittymään reitteihin sekä myös hakemaan Suomesta johdettuja uusia reittejä. Reittien määrä on viime vuosina kasvanut voimakkaasti, minkä johdosta reittien arviointikriteerit saattavat edelleen tiukentua.

Kuva: Janne Laitinen

Euroopan kulttuurireitit Suomessa

Neljästäkymmenestä Euroopan kulttuurireitistä viisi ulottuu Suomeen. Yksi aktiivisemmin laajentuvista reiteistä on **Pyhän Olavin pyhiinvaellusreitti**, joka kulkee Norjassa, Ruotsissa, Tanskassa ja Suomessa. Ruotsista Suomeen kulkeva merireitti avattiin keväällä 2019. Mannerreittiä on kehitetty aktiivisesti Leader-hankkeina. Toimijat ovat perustaneet myös Pyhän Olavin reittiyhdistyksen suomeen. Pyhän Olavin reitissä merkittävää on, että se on tarkoitettu kulkea lihasvoimin. Julkisten kulkuvälineiden käyttö on kuitenkin myös sallittua ja jopa suositeltavaa osuuksilla, joilla ei ole mielekästä edetä omin voimin. Myös pyöräily, melominen, ratsastus tms. ovat hyviä ideoita edetä reitillä.

(<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-route-of-saint-olav-ways>)

Prehistoric rock art trail – kalliomaalausreitti on yhteistyöverkosto, joka koostuu eri puolilla Eurooppaa sijaitsevista kalliomaalauskohteista. **Laukaan kunta ja Saraakalliot I ja II kalliomaalauskohteet** liittyivät reittiin lokakuussa 2020. Myös Mikkeli/Miksei Oy ja Astuvansalmen kalliomaalauskohteet liittyi myös verkostoon v. 2019. Hossan Väräkalliot on tarkoitettu liittämään verkostoon vuonna 2021. (<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/prehistoric-rock-art-trails>).

Muita Suomeen ulottuvia reittejä ovat Viikinkireitti, Impressionistinen reitti sekä Industrial heritage –reitti (<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/finland>).

Euroopan kulttuurireittien mahdollisuudet Keski-Suomessa

Keski-Suomessa on luonnolliset mahdollisuudet useisiin kulttuurireitteihin liittymiseen. Laukaan Saraakalliot on jo liitetty kalliomaalausreittiin (Prehistoric Rock Art Trail) ja yhteistyö käynnistynyt. Kuten edellä kerrottiin, Alvar Aalto -säätio on jättänyt sertifiointihakemuksen Alvar Aalto-reitistä, jossa keskeisenä kohteena on luonnollisesti Jyväskylä.

Jyväskylässä on Pyhän Olavin katolinen kirkko, jonka perusteella suunnitteilla oleva Pyhän Olavin reitti (Saint Olav ways) Vaasa-Pieksämäki linjaus voitaisiin linkittää Keski-Suomeen. Sysmän vanha kirkko on myös pyhitetty Olaville, joka vahvistaa linkitystä myös Keski-Suomen suuntaan. Sysmä-Jyväskylä pistoreitti seurailisi luontaisesti maisemallisesti kaunista reittiä. Yhteys reittiyhdistykseen sekä tahtotila reitin laajentamiseen myös Keski-Suomeen on olemassa.

Muut Suomessa jo olevat reitit ovat vielä tutkimatta Keski-Suomen näkökulmasta. Muun muassa Industrial heritage –reittiin voisi kohteita löytyä myös Keski-Suomesta.

Myös Viikinki-reittiin löytyisi kohteita myös Keski-Suomesta (esim. Jämsän Viikinkiajan kalmisto). Tämä kaikki tekisi Keski-Suomesta Suomen Euroopan kulttuurireitti–hubin. Tällainen hub esimerkiksi Espanjassa on Sevilla, jossa risteää yhdeksän Euroopan kulttuurireittiä.

Kehittämissuosituks

Euroopan kulttuurireitit tarjoavat alueelle näkyvyyttä sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Usein reittiin liittyminen tarjoaa myös mahdollisuuksia kansainväliseen yhteistyöhön ja kehittämistoimintaan (esim. Sarakallion kohteen kehittäminen vastuullisen matkailun näkökulmasta). Keskeistä on matkailun lisääntyminen alueen tarjonnan lisääntyessä ja monipuolistuessa. Lisäksi statuksen kautta on mahdollisuus paikallisen kulttuurin ja historian esille tuomiseen myös paikallisille.

Matkailureittitoiminta on viime vuosina kehittynyt merkittävästi liittyen yleiseen teemamatkailun lisääntymiseen. OKM ja Culture Finland ovat tukeneet tätä toimintaa ja mm. koonneet reittitoimijoita yhteen. Suomeen on myös perustettu Routes in Finland ry vuonna 2019. Yhdistyksen tavoite on kehittää yhteistyötä ja yhteistä markkinointia sekä ajaa reittien asiaa mm. viranomaisten suuntaan. Tavoitteena on tulevaisuudessa ammattitaitoisesti toimivat reitit/matkailutiet sekä asema merkittävänä toimijana Suomen matkailussa. Matkailutie-statusta ollaan myös uudistamassa. Reittiyhdistykseen liittymistä suositellaan kaikille reittiorganisaatioille.

Alueellisesti olisi tärkeää, että kansallisen ja kansainvälisen tason matkailureittitoiminta tunnetaan ja tunnustetaan. Pitkien reittien haaste on usein omistajuus ja toiminnan ylläpitäminen. Alueilta tarvitaan aktiivisia ja pysyviä organisaatioita, joiden kautta reittitoiminta pysyy elävänä. Näkyvyys-tuki ja myös rahallinen tuki on luonnollisesti usein tarpeen toiminnan kehittämisessä ja ylläpitämisessä.

Riippuen reittien luonteesta, myös edellytykset ovat erilaisia. Saraakallion kalliomaalauskohteen osalta olisi keskistä saada kohde paikallisten ja matkailijoiden käyttöön turvallisesti ja kestävästi. Tämä edellyttää fyysisten puitteiden ja saavutettavuuden suunnittelua sekä investointeja siihen. Toisaalta myös mm. vierailukeskuksen ja digitaalisen saavutettavuuden mahdollistamista.

Fyysiset reitit, kuten Pyhän Olavin reitti, seurailevat pääosin jo olemassa olevia reittejä, joten uusien reittien "raivaaminen" ei ole tarpeellista. Näihin reitteihin voidaan valita kauneimpia ja maakuntaa kuvaavimpia reittejä, ja saada näille myös kansainvälistä huomiota ja käyttäjiä. Unohtamatta mahdollisuutta käyttää reittejä paikallisten, muun muassa koululaisten, kouluttamiseen (kulttuuriperintö, luonto). Reittien ylläpitäminen, kyltitys, digitalisointi, markkinointi ja tuotteistaminen ovat tässäkin yhteydessä keskeisiä panostamisen kohteita.

Haastatellut henkilöt:

Anne Mattero, OKM; Susanna Markkola, Culture Finland;

Noora Kiili, Alvar Aalto -säätiö; Mia Aitokari, Kuninkaanreitti, Routes in Finland

8 Unescon maailmanperintökohteiden ja niihin liittyvien kulttuuriympäristöjen kehittäminen

Kuva: Heikki Sulander, retkeilyks

8 Unescon maailmanperintökohteet ja niihin liittyvät kulttuuriympäristöt

Tero Lämsä, Sanna Pekkinen

Keski-Suomessa sijaitsee kaksi Unescon kohdetta:

- Petäjäveden vanha kirkko
- Oravivuoren Struven mittauspiste

Keski-Suomen Unescon maailmanperintökohteisiin liittyy paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Keski-Suomen kohteiden kävijämäärät ovat tällä hetkellä vain murto-osa suosituimpien kohteiden, Suomenlinnan ja vanhan Rauman, kävijämäärästä ja esimerkiksi Petäjäveden vanhan kirkon kävijöistä lähes 80 % on päiväkävijöitä.

Yleisesti Suomen Unescon maailmanperintökohteissa vierailee vuosittain noin 2 miljoonaa kävijää. Kohteet kiinnostavat kotimaisten kävijöiden lisäksi kansainvälisiä matkailijoita. Suomen maailmanperintökohteiden yhdistyksen vuosina 2017-2019 toteuttaman kävijätutkimuksen mukaan maailmanperintökohdestatuksen vaikutus on ollut erittäin tai melko tärkeää kaikkien kohteiden kohdalla.

Tutkimuksen mukaan maailmanperintökohteisiin sijoitetut rahalliset ja henkilöresurssit ovat kannattava investointi, joka maksaa itsensä takaisin muun muassa paikallistaloudellisina vaikutuksina ja kävijöiden elämänlaadun paranemisena. Keskimäärin maailmanperintökävijät käyttivät alueella 74 euroa vierailunsa aikana. Rahankäyttöön vaikutti merkittävästi kohteen sijainti ja sen palvelutarjonta.

Maailmanperintökohteet eroavat Metsähallituksen luontokohteista kävijöiden ilmoittaman tärkeyden suhteen. Metsähallituksen laajat luontokohteet ja suojelualueet ovat suurimmalle osalle kävijöistä ainoa tai tärkein matkakohde, kun taas pistemäisiä kulttuuriperintökohteita yhdistellään muihin matkakohteisiin.

Kävijöitä kuitenkin kiinnostaa koko ajan enemmän yhdistää useampi maailmanperintökohde lomamatkaansa sekä yleisesti luonto ja kulttuuriperintö. Viipymän sekä kävijämäärän nostamiseen kohteiden tunnettuutta, palvelutarjontaa, markkinointia ja alueen kohteiden ristiin markkinointia kehittämällä liittyy paljon mahdollisuuksia.

Unescon maailmanperintökohde Petäjäveden vanha kirkko ja Petäjäveden-Keuruun kulttuuriympäristöt

Petäjäveden vanha kirkko on Unescon maailmanperintökohde, jossa vierailee vuosittain n. 13 000 kävijää yli 50 eri maasta. Lisäksi kirkko sijaitsee keskellä kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokasta kokonaisuutta, johon kuuluu kirkkolahden molemmin puolin sijaitsevien kirkkojen lisäksi rantojen eri aikakausilta peräisin olevia rakennuksia ja vanhoja tilakeskuksia peltoineen.

Yhdistettynä Petäjäveden-Keuruun-Pihlajaveden seudun vanhoihin kirkkoihin, hiljaisiin alueisiin sekä muuhun merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön, kuten alueen rautatieympäristöihin ne muodostavat kulttuuriympäristön näkökulmasta potentiaalisen keskittymän. Vanhalla kirkolla on myös opastuspalvelu kesäisin ja selkeä suunnitelma maailmanperintökeskuksen perustamisesta ja matkailun kehittämisestä. Myös Wanhan vitosen melontareitti, alueen luontokohteet sekä lähietäisyydellä sijaitsevat ruoka- ja majoituspalvelut ja toisen Unesco-kohteen, Struven ketjun Oravivuoren mittauspisteen sijainti vain n. 40km etäisyydellä vahvistavat alueen kehittämispotentiaalia.

Petäjäveden-Keuruun alue nousee esiin selkeänä kulttuuriympäristökohteiden keskittymänä, jonka kehittämisessä Petäjäveden vanhan kirkon yhteyteen suunnitellulla maailmanperintökeskuksella on merkittävä rooli. Alueen kestävän matkailun kehitystyössä on tärkeää huomioida myös muiden alueen potentiaalisten kulttuuri- ja luontoympäristökohteiden potentiaali ja kehittäminen kahden Unescon maailmanperintökohteen rinnalla.

Kehittämissuosituks

- Panostaminen Unesco-kohteiden tunnettuuden lisäämiseen, kahden kohteen ristiinmarkkinointiin ja yhteismarkkinointiin sekä kohteita ympäröivän palvelutarjonnan kehittämiseen; eli viipymän ja kävijämäärän nostamiseen liittyvä potentiaali
- Unesco-kohteiden vetovoiman hyödyntäminen laajemmin. Myös muiden kulttuuri- ja luontoympäristökohteiden sekä reittien kehittäminen Unesco-kohteiden rinnalle (esim. Wanha Witonen, Petäjävesi-Korpilahti-Oravivuori -maailmanperintöpyöräilyreitti, muut lähialueen kulttuuri- ja luontoympäristöt jne.).
- Petäjäveden vanhan kirkon yhteyteen suunnitteilla olevaa maailmanperintökeskusta suunniteltaessa voisi huomioida keskuksen potentiaalin myös Unesco-kohteita laajemmin. Toteutuessaan keskus voi olla merkittävä ”hubi” myös muihin lähialueen luonto- ja kulttuuriympäristökohteisiin.

Unescon kohde Oravivuoren Struven ketjun mittauspiste

Unescon maailmanperintökohde Oravivuoren Struven ketjun mittauspiste Korpilahden Puolakassa on yksi 13 Keski-Suomessa sijaitsevasta kolmiomittausketjun pisteestä ja ainoa Keski-Suomen piste, joka on valittu suojeltavaksi maailmanperintökohteeksi.

Struven ketju on kolmiomittausketju, joka kulkee Pohjoiselta jäämereltä Mustalle merelle. Sillä selvitettiin maapallon muotoa ja kokoa 1800-luvulla. Mittaukset kestivät yhteensä 40 vuotta. Suomalaiset mittaaajat, luutnantti Jacob Åberg ja kapteeni Karl Melan alkoivat mitata Struven ketjua Keski-Suomessa kesäkuusta 1834 alkaen Sysmän Kammiovuorelta. Mittaukset täällä päättyivät heinäkuussa 1835, jolloin oltiin Konginkankaan Listonmäellä (nyk. Naakelinmäki). Luutnantti Åberg (1795-1852) oli syntyisin Vehniän kylältä ja opiskellut Tartossa tähtitieteilijä Struven johdolla. Vaimonsa Karolina Boismanin (1802-1867) kanssa he asuivat Laukaassa Peurunkajärvellä, Finnin tilalla, joka ulottui yhdelle Struven mittauspisteelle eli Multamäelle.

Struven ketjua tulisi Oravivuoren laella sijaitsevan yksittäisen kohteen sijaan tarkastella läpi Euroopan kulkevana kansainvälisenä Unesco-kohteiden verkostona ja huomioida kaikkiin Keski-Suomessa sijaitsevaan 13 pisteeseen liittyvä kehittämispotentiaali esim. tarjolla olevan tiedon lisäämisen, kohteiden tuotteistamisen ja luontomatkailupotentiaalin kehittämisen kautta.

Osa Keski-Suomessa sijaitsevasta Struve-pisteistä on vaikeasti saavutettavia, eikä niitä voi pitää matkailu- tai maisema-arvoiltaan merkittävinä, mutta mm. Laukaan Multamäki on jo valmis ympäristökasvatus- ja retkeilykohde, josta pienellä näkötorilla olisi saatavissa edustavat näkymät laajalle alueelle. Paikalla on jo olemassa luontopolku ja muu reittiverkosto, jolloin vain opasteiden täydennystä olisi tehtävä. Metsähallituksen maille sijoittuva Konginkankaan Naakelinmäki palvelisi Keiteleen alueen vesistömatkailijoiden maastokäyntejä.

Matkailun ja retkeilyn kannalta Struven ketjun vetovoimaisuuden taustalla on mittauspisteiden status maailmanperintökohteina, mutta myös kauniit näköalat kauaksi ympäristöön. Struven ketjusta mielenkiintoisen tekee kuitenkin sen tieteen historiaan ja kulttuurihistoriaan liittyvät merkitykset ja siihen liittyvät tarinat, jonka pohjalta olisi mahdollisuuksia esim. seikkailullisten teemareittien kehittämiseen, tuotteistamiseen osana luontomatkailureittejä tai oppimismatkailuun liittyvänä kohteena.

Struven ketju voisi tulevaisuudessa olla jopa potentiaalinen Euroopan kulttuurireitti: Ruotsin, Suomen, Norjan ja Viron välille on jo rakentunut Struven ketjun kehittämisestä kiinnostuneiden toimijoiden verkosto, joka pitää aktiivisesti yhteyttä ketjun kehittämiseksi. Myös teemallisesti ketju täyttää Euroopan kulttuurireitin kriteerit: eurooppalaisittain keskeinen sisältö, yhteinen kulttuuriperintö ja tieteelliset perustelut.

Korpilahden satama kulttuuri- ja luontokohteiden porttina sekä linkkinä Unescon maailmanperintökohde Struven ketjuun

Korpilahden satama rakennuksineen, kirkkoranta, kirkko, kotiseutumuseo, vanha mylly sekä satamasta kirkolle kulkeva synnin polku ovat valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriperintöä. Satama houkuttaa vuosittain yli 100 000 kävijää. Kestävän matkailun kohteena satama omaa myös potentiaalia, sillä se on helposti saavutettavissa julkisella liikenteellä, sijaistaa valtatievarressa ja merkittävän vesistöreitillä varrella ja houkuttelee palveluilla vesillä liikkuja kesäisin.

Alue voisi toimia porttina Oravivuoren Struven ketjun mittauspisteen Unesco-kohteelle sekä Päijänteen vesistöreiteille ja kävelyetäisyydellä satamasta oleviin retkeily- ja luontokohteisiin (mm. Haukanvuori, Kiviönniemi). Satamassa on monipuoliset palvelut ja se on hyvin saavutettavissa myös julkisella liikenteellä.

Yksi keskeinen kehittämiskohde on sataman yhteydessä olevan opastuksen ja viestinnän kehittäminen liittyen lähialueen Unesco-kohteisiin (Petäjäveden vanha kirkko, Struven piste), luonto- ja retkeilyreitteihin sekä kulttuuriympäristökohteisiin liittyen. Myös välinevuokrauksen ja –palveluiden kehittämiseen liittyy mahdollisuuksia ja tarpeita.

Kehittämissuosituks

Struven ketjun kehittämiseksi olisi syytä huolehtia paikkojen asianmukaiset merkinnät kaavakarttoihin sekä suojelusta seuraavat muut merkinnät ja toimet.

Tärkeää on myös edistää opastusten järjestämistä Struve-pisteille siten, että näiden paikkojen historiallinen arvo ja merkitys selviävät paikalla kävijöille, lisätä tietoa kohteista matkailua, retkeilyä ja liikkumista koskeviin esitteisiin ja oppaisiin sekä selvittää näkötorien rakentamista joillekin näistä korkeista paikoista. Jyväskylän kaupungin tulisi saattaa Oravivuoren Struve-pisteellä loppuun paremman rantautumispaikan rakentaminen ja opasteiden parantaminen Päijänteen rantaan luontopolun päätepisteelle.

Korpilahden sataman alueen kehittäminen ns. portiksi Päijänteen vesistöreiteille kävelyetäisyydellä satamasta oleviin retkeily- ja luontokohteisiin (Haukanvuori, Kiviönniemi) sekä ennen kaikkea porttina Oravivuoren Struven ketjun mittauspisteen Unesco-kohteelle. Samassa yhteydessä tärkeä olla tietoa myös Unescon Petäjäveden vanhan kirkon kohteesta.

Pidemmällä tähtäimellä hyvä selvittää Struven ketjuun liittyviä mahdollisuuksia uudeksi Euroopan kulttuurireitiksi. Mittauspisteitä on kymmenessä Euroopan maassa (Norja, Ruotsi, Suomi, Venäjä, Viro, Latvia, Liettua, Valko-Venäjä, Ukraina, Moldova).

Keski-Suomen luonnon ja kulttuurin matkailu- ja virkistyskäytön selvitystyö 2021

jamk | Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

ThreeT
Interreg Europe

European Union
European Regional
Development Fund

HUMAK[®]

Huom. Kehittämissuosituksia, vetovoimatekijöitä, kohteita ja reittejä ei ole esitetty tärkeysjärjestyksessä.

LIITE 1. Maantieteelliset kehittämissuosituksukset sekä keskeiset vetovoimatekijät, kohteet ja reitit (taulukot)

Etelä-Konneveden kansallispuiston alue		
Portti: Häyrylänranta		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituksukset	Kohteet ja reitit
- Kansallispuisto: vanhojen metsien jättiläishaavat, aavat järvenselät ja saarten sokkelot, veteen putoavat kalliojyrkänteet, kalasääksi, kalliomaalaukset ja -muodostelmat, karsikkopuut - Monipuoliset maasto- ja vesistöreitit (patikointi, melonta, veneily, retkiuinti) - Konneveden kosket ja villitaimen - Konneveden kirkonkylä palveluineen - Hiljaiset alueet - Kulttuurihistoria	- Monikäyttöreitit (esim. pyöräilyn huomiointi maastoreiteillä) - Yhdistelmäreitit (eri aktiviteetit, esim. melonta-patikointi-maastopyöräily) - Häyrylänrannan palveluiden edelleen kehittäminen - Eurovelo 11 -reitit kehittäminen - Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi)	- Kansallispuiston maasto- ja vesireitit (patikointi, melonta, retkiuinti) - Luontopolut - Konnevesi-Laukaa –melontareitti - Jyväskylän yliopiston tutkimusasema (Konnevesi) - Häyrylänranta (Konnevesi) - Rossinkylän kulttuurimaisema (Konnevesi) - Häähninmäki ja alueen reitit - Neiturin kanava yhdistää Pielaveden ja Konneveden Keitele-Päijänne-vesistöihin (pitkä vesireittikokonaisuus) - Eurovelo 11 -pyöräilyreitti - Elämysten tie - Ruumissaaret (Hankasalmi) - Konneveden kotiseutumuseo - Hankasalmen kotiseutumuseo - Revontulitutka-asema (Sauvamäki) - Häkärinteet - Ylimaakunnallisuus (Pohjois-Savo) - Läheiset reitistöt: Rautalammin reitti, Suonenjoen reitit, Vedenjakajan reitistö Pieksämäellä - Rautalampi, kulttuuri- ja luontokohteet - Struven ketjun mittauspisteet: Hankasalmen Ohenmäki, Konneveden Silmutmäki

Jyväskylän alue		
Portit: Jyväskylän keskusta ja Korpilahden satama		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
• Erinomainen saavutettavuus ja yhteydet eri puolille maakuntaa • Ympärivuotisuus • Luontopysäkit (Linkki) • Laaja kulttuuri- ja luontokohdetarjonta sekä niiden yhdistelmät ja tapahtumat • Alvar Aalto -kohteet • Monipuoliset majoitus- ja ravitsemuspalvelut	• Maastis-ympyräreitti • Maakuntaura/yhdysreitti Jämsään • Ympärivuotinen merkitty yhdysreitti Laajavuoresta Ampujen majalle ja Metso-reitille Laukaaseen • Haukanniemi ja esteettömyys • Kehä Sininen • Muuratjärven kierros • Hajakohteiden saavutettavuuden kehittäminen kävijämäärien tasaamiseksi ruuhkakohteista (kulkuyhteydet / kuljetuspalvelut), mukaan lukien Mämminiemi • Kulttuurimesenaatit, kultakauden taiteilijat ja paikallisesti merkittävät taiteilijat • Pohjois-Päijänteen kierros • Jyväskylä-lähtöiset / Jyväskylän kautta kulkevat pyöräilyreitit • Talvikävelyreitit lähiluontoon • Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi)	• Alvar Aalto-reitti kohteineen (Jyväskylä, Säynätsalo, Muurame) • Keitele-Päijänne -kanava ja vesistöreitit etelään sekä pohjoiseen • Jyväskylä ○ Laajavuoren alueen reitit ○ Suositut luontopolut (mm. Nyrölä, Kanavuori, Sallaajärvi) ○ Kehä Vihreä ○ Monipuoliset museo- ja kulttuurikohteet ○ Ladun majan ulkoilualue, yhdysreitit etelään ja Laajavuoreen ○ Hangasjärven ulkoilualue • Korpilahti: ○ Korpilahden satama ○ Haukankierros ○ Vaarunvuoret ○ Oravivuori, Struven ketju /Unescon maailmanperintökohde ○ Päijänne • Mämminiemi, Haukanmaa • Struven ketju: Jyväskylän Roninmäki ja Laajavuori, Toivakan Ruuhimäki, Jyväskylän-Toivakan Vaaterinvuori

Jämsän alue		
Portti: Himos		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
• Vetovoimainen Himos palveluineen • Jämsän monipuoliset palvelut • Isojärven kansallispuisto: maankuoren murtumalinjojen murroslaaksot (hoilot), erämaiset järvet, kaakkuri ja majava • Isojärven kansallispuiston aktiviteetit ja palvelut • Hyvä saavutettavuus • Ympärivuotisuus • Merkittäviä maisema-alueita ja rakennettua kulttuuriperintöä • Hiljaiset alueet	• Maasto-, gravel- ja retkipyöräilyreitit • Pohjois-Päijänteen kierros/Himoksen kierros • Rotkoreitin kehittäminen ja tuotteistus • Saunateemoitettu reitti Saunakylän kautta • Maakuntaura Jämsä-Jyväskylä (ml. yhdys- ja liityntäreitit) • Monikäyttöreitit (esim. pyöräilyn huomiointi maastoreiteillä) • Yhdistelmäreitit ja tuotteistus (eri aktiviteetit, esim. melonta-patikointi-maastopyöräily), esim. Unesco-kohteet • Luontoliikuntatapahtumat (maastopyöräily, polkujuoksu) • Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi)	• Himoksen reitit ja rinteet • Pyöräilyreitti Himos-Jämsä-Himos • Rotkot (Synninlukko, Vororotti) ja Rotkojärvi • Wanha Witonen yhdysreittinä Unescon maailmanperintökohteiden välillä Petäjaveden vanha kirkko ja Oravivuori (Struven ketju) • Kuhmoinen: ○ Kuhmoisten Kuhmuraat -maastopyöräreitistö ○ Linnavuori ○ Päijälän kylä • Struven ketju: Kuhmoisten Kylmäkangas, Jämsän Rappuvuori

Laukaa – Äänekoski -alue		
Portit: Peurunka ja Hirvaskangas		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuositukset	Kohteet ja reitit
• Kohtuullinen/hyvä saavutettavuus myös julkisilla • Ympärivuotisuus • Porttialue myös Etelä-Konneveden kansallispuistoon • Lyhyt matka myös Pyhä-Häkin ja Salamajärven kansallispuistoon • Hyvät liikenneyhteydet ja lyhyt matka Jyväskylän alueelta • Maisematie	• Metso-reitti, yhdysreitit Jyväskylään • Peurunka-Varjola –alueen reittien ja merkintöjen kehittäminen (mm. maastopyöräily) • Saraakalliot: infran ja saavutettavuuden kehittäminen maitse ja vesitse • Hyyppäänvuori: infran ja saavutettavuuden kehittäminen • Laukaan Hitonhauta: infran ja saavutettavuuden kehittäminen, opastus myös Hirvaskankaalta • Teemareittien kehittäminen ja tuotteistus (mm. kalliomaalaukset, sauna, Kuninkaan ratsutie) • Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi)	• Metso-reitti (Laukaa) • Keitele-Päijänne-kanava satamineen • Vesiysteys Neiturin kautta Etelä-Konneveden kansallispuistoon • Saraakalliot ja kalliomaalaukset • Laukaan Hitonhauta • Sumiaisten Hitonhauta • Hyyppäänvuori (”Keski-Suomen Koli”) • Kapeenniemi ja -koski • Koiviston museotie, luontopolku ja Patamankallio • Laulavan mörön polku (Sumiainen) • Konttivuoren luontopolku (Uurainen) lähellä Hirvaskangasta • Struven ketju: Laukaan Multämäki, Äänekosken Konginkankaan Telttimäki ja Naakelinmäki

Leivonmäen kansallispuiston alue		
Portit: Leivonmäen Teboil ja Selänpohja		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
- Kansallispuisto: Rutajoki kuohuvine koskineen, harjumuodostelmat ja suoaukeat, jääkauden jäljet - Hyvä sijainti nelostiehen nähden, lyhyt matka myös Jyväskylästä	- Selänpohjan ja sen palveluiden kehittäminen portiksi (ml. opastus ja välinevuokraus) - Saavutettavuuden parantaminen (esim. sähköpyörävuokraus Leivonmäeltä nelostien varresta) - Pohjois-Päijänteen reitti (ympyräreitti) - Putkilahti: teemoitettu kulttuuri- ja luontopolku - Melontareitit (kansallispuisto, Päijänne) - Yhdysreitti Vaarunvuoret-Leivonmäen kansallispuisto - Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa	- Kansallispuiston reitit (patikointi, maastopyöräily), myös esteetön reitti - Rutalahti - Vaarunvuoret - Putkilahti - Oittila - Toivakka - Viisarimäen luontopolku - Vihijärven peltoaukeat/maisema - Vällyhoilo - Rutalahti ja maisematie - Haukanmaa, Ilijärven alue (Natura-kohteet, mm. Ruostesuo) - Joutsa - Koskikaran reitti ja Rutalahden yhdysreitti - Valklammen pitkospuupolku

Petäjävesi – Keuruu -alue		
Portit: Petäjäveden keskusta ja Keuruun keskusta		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
• Unescon maailmanperintökohde • Rakennettu kulttuuriympäristö, esim. vanhat kirkot (Petäjävesi, Keuruu, Pihlajavesi) ja rautatieläiskohteet • Saavutettavissa julkisilla • Uniikkeja majoituskohteita • Vanha Keuruu • Elias Lönnrot -siipirasalus	• Maailmanperintökohteiden opastuskeskus • Maailmanperintöä päivässä, myös yhdistelmäreitteinä (esim. melonta/pyöräily) kohteelta toiselle • Kirkkoreitti / hiljaisuusreitti • Kraatterijärvien hyödyntäminen (tutkimus ja tuotteistus) • Maakuntaura Hangasjärvi-Petäjävesi-Keuruu • Hajakohteiden infran kehittäminen (esim. Karhunahas) • Herpmanin pojat –teemoitus • Keurusselkä ja Pihlajavesi –reitit ja kalastus • Wanha Witonen: lisää rauhallisia rantautumispaikkoja • Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi)	• Wanha Witonen Petäjävesi-Jämsä • Tie 607 Petäjävesi-Korpilahti, jonka varrella matkailutiloja ja palveluita • Tampinkierros • Karhunahas • Kraatterijärvet • Gallén-reitistö, Pihlajavesi (patikointi, pyöräily, melonta) • Keurusselän liikuntapuisto • Herpmanin poikien muistomerkki, Jylkynkivi, Piiloluola • Keuruun museo • Kiiskilänmäen näkötorni • Himmaanmäen näkötorni • Riihon kulttuurimaisema • Ylimaakunnallisuus: Pirkanmaa/Etelä-Pohjanmaa • Pirkan taival / E6-kaukovaellusreitti • Helvetinjärven kansallispuisto • Mänttä-Vilppula museoinen • Keuruun Tonttumäen vapaan moottorikelkkailun alue (120 ha)

Pyhä-Häkin kansallispuiston alue		
Portti: Saarijärven keskusta		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
- Kansallispuisto: eteläisen Suomen huomattavin ikimetsä - Monipuoliset patikointireitit, myös kansallispuiston ulkopuolella - Selkeä sisäänkäynti kansallispuistoon - Kulttuurikohteet - Melontareitit - Maakuntaura Kannonkoskelle - Saavutettavissa myös julkisilla - Laajat hiljaiset alueet	- Maastopyöräily-, gravel- ja retkipyöräilyreitit (mm. maakuntaura) - Maakuntauran reititys ja merkinnät Ilomäki-Kannonkoski - Kansallispuiston ja muiden kohteiden / reittien saavutettavuus - Melontareittien infra ja karttojen päivitys - Yksisuuntaiset reitit → ympyräreititys esim. yhdysreitein - Reittikartat kansallispuiston ulkopuolisille maasto- ja vesireiteille (myös printti) - Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi) - Palveluiden löydettävyys (esim. välinevuokraus ja kuljetuspalvelut melontareiteille) - Hiljaisuus-teeman hyödyntäminen reiteillä - Ympärivuotisuus	- Pyhä-Häkin ympyräreitit - Maakuntaura Herämäki-Pyhä-Häkki-Ilomäki - Runebergin polku - Saarijärven koskireitti (Kyyjärvi-Saarijärvi) - Seitsemän järven melontareitti - Julmat lammit - Kulhanvuori ja Syväoan rotko - Poika-aho ja lammaslaidun - Saarijärven museo - Säätyläiskotimuseo - Tapperien kotimuseo ja Juholan polku - Pyhäkankaan karsikko - Mahlun maapallopatsas - Summasjärvi (kraatterijärvi)

Salamajärven kansallispuiston alue		
Portit: Koirasalmi ja Piispala		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
- Kansallispuisto: suot, vanha luonnonpuistoalue, ennallistettua metsä- ja suoluontoa, metsäpeuroja ja suurpetoja - Koirasalmen luontotupa ja monipuoliset palvelut (majoitus, välinevuokraus, kahvila, sauna, kalastus) - Vuokra- ja autiotuvat kansallispuistossa - Kivijärven palvelut - Piispalan palvelut - Hiljaiset alueet - Sininen tie maisemineen	- Pyöräilyreittien tuotteistus (maastopyöräily-, gravel- ja retkipyöräily) - Majoituspalvelut, erityisesti niliäit (Kivijärvi) - Saavutettavuus, erityisesti kansallispuisto: kulkuyhteydet (kuljetuspalvelut, tiestön kunto) - Kansallispuiston verkkoyhteydet - Vesireittien tuotteistus (Kivijärvi-Piispala-Kannonkoski) - Hiljaisuus-teeman hyödyntäminen reiteillä - Reittien paketointi myyntiin (yrittäjäyhteistyö) - Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi) - Ympäri vuotisuus - Luonnonsuojelualueen laajentaminen ja yhdistäminen välillä Harjuntakanen-Suurijärven alue (Pihtipudas) ja Etelä-Sydänmaa (Reisjärvi)	- Kansallispuiston monipuoliset ympyräreitit, ml. esteetön reitti ja Hirvaan kierros 58 km - Peuran polku (osa myös E6-kaukovaellusreittiä) - Yhdysreitit Keski-Pohjanmaalle ja Pihtiputaalle Suurijärven reitistöön sekä Harjuntakasen alueelle - Maakuntaura, Kannonkoski - Piispalan reitit - Hilmonkoski (kalastus) - Isokiekka - Pyhä puu, Tikkakangas

Viitasaari – Pihtipudas -alue		
Portit: Viitasaaren keskusta ja Niemenharju		
Keskeiset vetovoimatekijät	Kehittämissuosituks	Kohteet ja reitit
• Julkisilla saavutettavissa • Kulttuuriympäristöt ja kulttuuriperintö • Kosket ja järvet (kalastus, melonta) • Keitele-Päijänne-kanava • Hiljaiset alueet • Sininen tie maisemineen	• Kalastusmatkailun kehittäminen (matalan kynnyksen kalastus, opastetut retket) • Taide- ja kulttuuriteemaisten reittien tuotteistus (Gallén-Kallela, Juhani Aho) • Hiljaisuus-teeman hyödyntäminen reiteillä • Harjuntakasen ja Suurijärven alueiden reitistöjen tuotteistus, esim. Kivikuninkaan kierros • Reittituotteiden paketoiti myyntiin (yrittäjäyhteistyö) • Digi: reittien ja kohteiden ennakkotietojen kehittäminen ja löydettävyys verkossa (LIPAS, retkikartta.fi) • Reittien saavutettavuus ja infra • Ympärivuotisuus	• Lukuisat luontopolut • Karoliinan portaati, Koljatti • Savivuori (reitit, aktiviteetit, museo, näkötorni) • Keitele-Kolima –vesireitti (erit. kosket) • Keitele-Päijänne -kanava, Viitasaaren satama • Huopanankoski ja Keihärinkoski kalapaikkoina • Kulttuurihistoria - o Gallén-Kallelan ”Keitele”-maisemat (Lintulahti, Neste) - o Juhani Ahon Huopanankoski • Heinä-Suvannon lintukosteikko • Vanha Kirkkosaari